

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

Class No.

Te

934

Book No.

~~L149a~~

N. L. 38.

L276

MGIPC—88—37 LNL/55—14-3-56—30,000.

NATIONAL LIBRARY.

This book was taken from the Library on the date last stamped. A late fee of 1 anna will be charged for each day the book is kept beyond a month.

N. L. 44.

MGIPC-S8-39 LNL/55-3-4-56-20,000.

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ ప్రచురములు. 12.

అ శో కు ని చ రి త్ర ము.

స్కూల్ నూపరువయిజరుపని చేసి ఉపకార
వేతనమును బుచ్చుకొనుచున్న,
బేతపూడి లక్ష్మీకాంతరావుగారిచే
ర చి యి ౦ పఁ బ డి

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సంఘము
(లిమిటెడ్) వారిచే

• ప్రకటింపబడి

చెన్న పురి:

శ్రీ “వైజయంతీ” ముద్రాశాలయందు

ముద్రింపబడినది.

1910.

రిజిస్టరు కాపీరైట్.

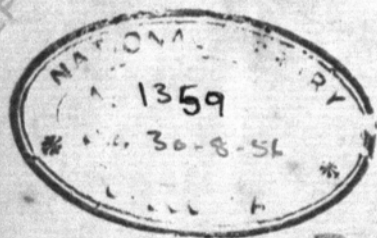
దీని నెల రు. 40.

Recd
Mondres,
Andhra Pradesh
Vandhani Ltd.

SHELF LISTED

Te
934
4276

B.

ఉ పో దా త ము.

గ్రంథవిషయాత్కృష్ట్యము.

శ్రీ సంశోభితులు, సకలగుణగణాలంకరిష్టులు, లోకోప
కారకార్య నిర్వహణపరాయణులు, స్వప్రయోజనపరత్వశూ
న్యులు, యే యా చంద్రతారార్కంబగు కీర్తింగాంచి, సర్వ
దేశ సర్వకాల సర్వసజ్జన సంస్తోత్రపాత్రులయిన మహాపురుషుల
జీవితంబులు, సర్వకాల సర్వావస్థలయందు, స్పృహణీయంబులు,
శ్రవణీయంబులు, మఱి పఠనీయంబులగుఁ గాదా; ఇట్టి మహాను
భావులలో, మహాపురుషులలోఁ గీర్తిశేషులలో నశోక ధరణీ
ధవుం డగ్రగణ్యుండగు. ఈ చక్రవర్తి కీర్తితూర్పున పసిఫిక్
మహాసముద్రమునుండి, పశ్చిమమున నట్లాంటిక్ మహాసము
ద్రముదనుక వ్యాపించి యున్నదనిన నీతని యుత్కృష్ట గుణ
గరిమవేఱుగఁ జెప్పవలసియుండదు. అశోకమహారాజు 22, 23
వందల సం॥ వత్సరములక్రిందట మనభరతఖండముం బరిపాలిం
చెను. ఇన్నిశతాబ్దములు గడచినను; నీతఁడు నేడు తమతోడ
వసించుచున్నట్లే జను లీతనింబ్రీతిమెయి సంస్కరించుచున్న
వారు. ఇట్లన్నికాలములందు నన్నిదేశంబులందును నఖండ
యశోలక్ష్మిం జూరఁగొనఁ గల్గిన యసమాన పూరుషరత్నంబు
లుండు టరుదుగదా.

అశోకునిఁగూర్చిన గ్రంథము లాంగ్లేయ భాషయందుఁ బెక్కులు వ్రాయఁబడినవి. జర్మనీభాషయందుఁ గూడ విపులముగ నీతని చారిత్రము వర్ణింపఁబడియున్న యది. జిహ్వా చీనా భాషలలో విరచింపఁబడిన యీతని చారిత్రములం గుఱించి వేరుగఁజెప్ప నక్కరలేదుగదా. ఇట్టితరదేశ భాషలలో నశోక భూరమణునిఁగూర్చి యనే కోద్గ్రంథములున్నను మనోహరంబగు మన యాంధ్రభాషయందుమాత్ర మీ మహానుభావుని చారిత్ర మామూలాగ్రముగఁ దెల్పుఁగల్గు కావ్యమొక్కండును లేకుండు తెఱత విచారకరమో పాఠకులూహించెదరుగాక. ఇదియే మనయజ్ఞానసిత్తిని, మనహీనదశను, సూచించుచున్నయది. మన భాషయందలి యీగొప్పలోపముం బరిహరించి, తమదేశములోఁ బుట్టిపరిగి, తమ దేశోద్ధరణార్థము తమ జీవితకాలమునుగడపి, మానవలోకములో నెల్లఁదాము సంస్కరణీయులగు నట్లొనర్చిన మహాపురుషుల విమలచారిత్రామృతం బాస్వాదించి యానందించు భాగ్యమాంధ్రమహాజనుల కొసంగినందుల కాంధ్రభాషాభివర్ధనసంఘమువారియెడ నాంధ్రలోకంబు కృతజ్ఞతకలదియై యుండనగు.

మూలగ్రంథములు.

ఈగ్రంథమును విరచించుటయందు గ్రంథకర్తగారికి:—
 న్దేవిద్వు (Rhys Davids) గారి బౌద్ధహిందూదేశమ (Budd-

hrist India) ను గ్రంథమును, విక్టోరియా (Vincent A. Smith) గారి హిందూదేశ జాతీయ చక్రవర్తియగు నశోకుడు (Asoka, the Buddhist Emperor) అను గ్రంథమును, ప్రాఫెసర్ లక్ష్మీనరస నాయుడుగారి జాతీయత సారము (Essence of Buddhism) అను గ్రంథమును చాలసాయ మొసంగిన యవి. నానాగ్రంథ శోధన మొనర్చి, తత్సార మెల్ల సంగ్రహించి, సంక్షేపముగ వ్రాయఁబడిన దగుటచే నీకావ్యము చిన్నదైనను ననేక గ్రంథకర్తల యభిప్రాయములం బెక్కువిషయ సందర్భముల యందుఁ గలిగియున్న యది. అశోకభూజానింగూర్చి పుక్కిటి పురాణములు, చిత్రకల్పితకథలు చాలగలవు; వానిలో నత్యములని గ్రహింపవలసిన విట్టివనియు, నవిశ్వసనీయంబు లివి యనియు విమర్శించి, యిట్టి చరిత్రగ్రంథమును వ్రాయుట యందుఁగల కష్టములు కృత్రికర్తలకుఁ దెలియని విషయము గాదు. ఈ కావ్యవిషయమునకు, మెగాస్తనీసు, ఆరియన్ అను వారువ్రాసిన చరిత్రాంశములటుండ, ప్రబలాధారములయినవి, అశోకుడు చెప్పించిన శిలాశాసనములు, కొండలమీఁదను, తాతి కంబములమీదను, రెండువేలసంవత్సరముల క్రిందటఁ జెక్కింపఁబడిన యక్కరములే యశోకునికీర్తిలత కాలవాలములయి, యయ్యది మనుష్యలోకమంతయు వ్యాపింపఁగల్గు నట్లు చేసినవి. కావున నీకావ్యమున రె,౩-వ యధ్యాయములందు 90 పుటలవఱకు నీవిషయమే విశేషముగ వర్ణింపఁబడినది. విష

య ప్రాముఖ్యతం దలంచి, గ్రంథవిస్తరతంగూర్చి పాఠకులు శంకింపకుండెదరు గాక.

బౌద్ధమతము.

సర్వమత మర్త విభేదకంబగు నీ బౌద్ధమతధర్మ వ్యాపకమే యశోకమహారాజు నింతఁగఁ బరిగణించుటకుఁ గారణమైనది; కాఁబట్టి యీ కావ్యమున బౌద్ధమతసిద్ధాంతములం గూర్చి గ్రంథకర్త చర్చింపవలసివచ్చెను. అయిన బౌద్ధమతముక యద్భుతమతముగ భావింపవలసిన యక్కఱలేదు. కారణకార్యముల విచారణ యటు నిల్చి యున్నవస్తువులున్నట్లుచూచి పర్యాలోచించినచో హిందూమత నీతినారమే బౌద్ధమతముఖ్య స్వరూపమని యెవ్వరైన నొప్పుకొనక తప్పదు. సమస్తదేశ విద్వాంస శిరోవేష్ట నాగ్రభాగ స్థవిమలాలంకార పూజ్యస్థితింగాంచిన భగవద్గీతయందలి వాక్యములును, బౌద్ధమత నీతివాక్యములు ననేక సందర్భములందు సామాన్య భావంబుఁ గాంచియుండుటను మనము చూడవచ్చు. కావుననే బౌద్ధమత మన్యదేశ పండిత జనాదరణీయంబయ్యె. ఇట్టిమత వ్యాపకమునఁ దన జీవితకాలము గడపి లక్షలకొలది జనుల హృదయములనా నందోదధి నోలలాడించిన యశోకుం డెవ్వరికి న్నరణీయుండుగాకుండు. అశోకుని చరిత్రంగూరిచి, సమగ్రముగ విరచింపఁ జూనినచో నిట్టిపాత్రములు పదియైనఁ జాలకుండు.

అయినను, గ్రంథకర్త ముఖ్యాంశములను విడువక సంగ్రహముగ నైన నందుండువాని సూచించియుండుట తెల్లంబు.

శైలి.

ఇక్కావ్యం బాంధ్రభాషయంద నర్గళ కవితాధారగల యొక పండితునిచే రచియింపబడినకతంబున నందందు భావ గౌరవ శోభితంబులగు కఠిన పదప్రయోగములు పాఠకులకు దృగ్గోచరమగుటాక యచ్చెరువుకాదు. పరమగుణ శోభితుడగు నశోకావనీంద్రు నుత్కృష్ట చరితంబునుజదివి యాంధ్ర మహాజనులెల్ల రానందింతురు గాత.

క. భాస్కరరావు. బి., యే.

కృతి.

ఉ. శ్రీకి నివాసమై, బుధనిషేవ్యమునై, మహానీయధర్మర।
త్నాకరమై, యశేష విషయాధికక్రీరి విభాసితంబునై।
ప్రాకట సర్వసస్య జనరంజకమై, వరభూమిజా నిర।
తాకలితంబు నా భరతఖండము, సంపదభిజ్ఞధామమున్॥

సీ. ఎ వ్యాడు సధర్మ-నృపవస్య కరణీయ

పంచ యజ్ఞోదార-పటిమ నేలె

ఎ వ్యాడు కరుణామయేచ్ఛా పురస్కృత

సకలజీవానన-శస్త్రీగాంచె

ఎ వ్యాడు బౌద్ధ-చైత్య స్వవర్తన

నయమార్గగతజనా-నందుడయ్యె।

ఎ వ్యాడు భాస్వరత్-పృథులైల ఖచితాత్మ

వృత్తాంతలోక సం-వేద్యుడయ్యె.

గీ. నమ్రహాత్మఁ డశోక ధ-రాధినాథుఁ।

డతులితామేయ సత్వగుణాఘ్యుడగుచు।

నమలనిజశ్రీర్ధనిళితా శాంతుడగుచు।

నతని కారణం యుపమానమనంగ నెగడె.

ఉ. భూజనులెందఱో విమతి-పాల్కుగఁజేసెడి యాయశోకునిన్

రాజకులాలతంనుఁ డన-రాదె? తదీయచరిత్రతత్వమే

యోజ మనుష్యమాత్రునకు-నొప్పుగ నర్పణనేయఁ జెల్లు? నా

రాజకళా వతంనునక-రంజిల సంకిత మే నొనర్చెదన్॥

శ్రీ సాంబశివాయనమః.

ఇష్ట దేవతాస్తుత్యాదికము.

శివస్తుతి.

కా. శ్రీకంఠంబున లోకరక్షణకళా చిత్రపవీణత్వమి

స్తోకస్ఫూర్తి నెవండు తెల్పునో, మునిస్తోమప్రహర్షప్రదా

లోకస్థీతుడెనండో, భక్తజనహృల్లో లాత్తకుండెవ్వడో

యాకైలాసపతిఁ భజించెద మదీయానూన గోత్రేశ్వరుఁ

ఆంజనేయస్తుతి.

మ. ఒకనాఁడెవ్వఁడు స్వస్థకాలమున దీప్తోదంచితాంగుండునై

వికచాభ్యాననుఁడై, నిజాశ్రితలసద్బృందానుషంగాత్తుఁడై

ప్రకటానందముతోఁచ దర్శనము శుంభదృష్టతినా కిచ్చి, దా

నుకవిత్వప్రతిభఁ ఘటించెనో, మరుత్మాస్తిం బ్రశంసించెదఁ

కవిప్రశంస.

చ. సలితకల్పనాది విలసద్వరసాంస్కృతి కాంధ్రకావ్యభూ

మలదగఁగావ్యకన్యకకు సమ్మదమిచ్చిన కావ్యకర్తలం

దెలతును, దోషసంస్కరణధీయొకయింతయులేక పైఁగనో

స్థల మఱి తప్పలంచను ప్రబుద్ధుల దుష్కృతులం దలంపఁబో

నంశవర్జన.

సీ. శ్రీచేతపూడి ప్రసిద్ధవంతులు గల

రాశ్యేలవారు నయాదియుతులు

శ్రీవత్సగోత్రజుల్ శివమతస్థులు నందు

మాన్యుఁడు, మల్లన-మంత్రి మత్తి

తామహుండాయన దత్తపుత్రుడు లక్ష్మీ
 నారాయణుడు మజ్జనకుడు ఘనుడు!
 అత్రాంత పరమేశ్వరా రాధనపరుండు
 తగ లక్ష్మమాంబిక ధర్మపత్ని!
 కాగడలులేని దాంపత్యకలితుడగుచు!
 సంతతపరోపకార నుస్వాంతుడగుచు!
 బడసె నొగినల్గురను దనూభవుల నెలమి!
 బార్వతీనాథ సత్కృపాబలిమిజేసి॥

సీ. ఆనలుపురిలోన- నగ్రజన్మడను ల
 క్షీకాంతుడను పేర- జెలగువాడ!
 నాంధ్రగీర్వాణ హూ-ణాది విద్యలయందు
 గించిత్రవేశ స-మంచితుండ!
 సర్వేశ్వరుడు వైద్యశాస్త్ర సారా భిక్షు
 డగు నాదుప్ర ప్రథ-మానుజుండు!
 వరపరబ్రహ్మంబు - పరతిత్వవేదియై
 పరగు ద్వితీయసో-దరుడుగాను!
 మనుసంభవాది-సంభాష్య నానా గ్రంథ
 కర్తయై విఖ్యాతి-గాంచియున్న॥

గీ. యితడు, భగవంతురావు నా-కగుగనిష్ఠ
 సోదరుడు, గాన విద్యామహోదరుండు!
 నిట్లు విద్యలయం దంతో-యింతోమాకు
 నభినివేశము కలిగె శి-వాదరమున॥

సీ. ప్రీతితో గౌరీ ప-రిణయమం చేరితి
 చిన్న పొత్తంబు ర-దించినాడ!
 సీ. ప్రీతితో గౌరీ ప-రిణయమం చేరితి
 చిన్న పొత్తంబు ర-దించినాడ!

శివమహిమ్నస్తోత్ర-శ్రీకరణ్ణోకము
 లాంధ్రీకరించి నే-నలరినాడఁ
 చతురతరణ్ణోక- సమితికిఁ బద్యాళి,
 నలిచాటుపద్యార్, పా-నర్చినాడఁ
 దేవతాస్తోత్ర సం-దీపిత గ్రంథంబు,
 నాటకం బొందునే నవ్యముగను॥
 గీ. బొసఁగఁగూర్చితి; సరనులు-ప్పొంగు నట్టు
 లాంధ్రభాషాభివర్ధని-యనెడి సంఘు
 మునకు * మూఁడుచరిత్రంబు-లను రచించి
 యున్నవాడను బుధకృపఁ-గన్నవాడ॥

* 1. అశోకమహారాజచరిత్ర, 2. చీనా దేశచరిత్ర, 3. సిక్కులచరిత్ర.

పీఠిక.

1. చరిత్రనాయకమహిమ.

శ్రీమన్మహాకాంతా కంఠహార తరళాయమాణంబుగ నున్న యీ భగవత్ఖండమును బహుపూర్వకాలమునుండి 1. ఉత్తములు, 2. ఉత్తమోత్తములు నగు కొందఱురాజులు దైవానుగ్రహంబుచేఁ బరిపాలించిరి. ఏరాజులు తమకు విద్యుక్తములైన పంచయజ్ఞంబులను *సమగ్రంబుగ నెఱవేర్చిరో వా రుత్తమరాజులు; ఏరాజులూ పంచయజ్ఞచరణంబే కాక పరోపకారార్థమిదంశరీరమ్మనుచుఁ దద్ధర్మానుష్ఠాన పరాయణులై పరోపకృత్తికై తమశరీరంబునైన నర్పింప సాహసించుచు స్వప్రయోజనోదాసీనులై స్వప్రజాభిమానులై వర్తించిన వారుత్తమోత్తమరాజులు. ఈ కడపటివర్గంబులోనివారైన మాంధాత, శిబి, భగీరథా

* పంచయజ్ఞము లనఁగా 1. దుష్టులను దండించుట, 2. సుజనులను బూజించుట, 3. న్యాయవిధిని బొక్కనము వృద్ధిచేయుట, 4. అర్థిజనులను యథాయోగ్యముగఁ బాక్షికరించుట, 5. రాజ్యరక్షణము. శ్లో॥ దుష్టస్యదండస్సుజనస్యపూజా న్యాయేన కోశస్యచ సంప్రవృద్ధిః సుపక్షపాతోర్ధ్వ రాజ్యరక్షా పంచైవయజ్ఞాః కథితాన్మహిమాం.

దులు కీర్తికాయలై భరతఖండవాసులచే నేటి కాలంబుదనుకఁ
బొగడ్త నొందుచుండిరి. ఈ చరిత్రనలంకరించు నశోకచక్రవర్తి
యా వర్గంబులోనె చేరఁదగినవాఁడని యాయన యుదంతం
బాద్యంతంబు చదువువాగు వచింపకమానరు. మఱియు నా
మహారాజు తన ప్రజలందఱు తన కుటుంబమేయని త్రికరణశుద్ధిగ
వచించి వారిని నీతిపరులజేయఁ దనయావచ్చుక్తిని ధారవోసెను.
ఈచరిత్రాంతమందనఁగా 13-వ యధ్యాయములో ఆయన
యువకారకృత్యంబులు సంగ్రహముగా నుడువఁబడినవి. ఇది
యునుంగాక యీ చరిత్రయొక్క 7-వ యధ్యాయాంతమందు
లిఖింపఁబడిన పద్యం బశోకమహారాజుయొక్క యుత్తమకార్యం
బులకు ముకురంబువలె నుండునుగానఁ జదువరులకు సుగమంబుగ
నుండునని యీసందర్భమున మరలనిచట లిఖింపఁబడుచున్నది.

ఉ. రాజ్యముచేసె సర్వజనరంజకమాగతి స్వీయసంపదఁ॥

భోజ్యముచేసె భిక్షులకు, భూమినురాళికి, నర్థి కోటికిం॥

ద్యాజ్యముచేసె దుర్నయము నందఱకు॥ మహానీయధర్మముం॥

బూజ్యముచేసె సత్వగుణభూమి యశోకుఁడు మోక్షకాముడై॥

2. చరిత్రమహిమ.

పైనిఁ జెప్పఁబడిన మంతాతాది ప్రభువుల కృత్యంబులు
కవిజనాతి శయోక్త్యాది మిళితంబులైయున్నవి. అదిగాక యు
త్కృష్టకార్య ధురంధరులయిన వారియందు దైవమహిమలుండు
నని కవులు ప్రాయశఃపరచి వచించుటయుఁ గలదు. అట్టివి పు
రాణమాత్ర శోభితంబు లైయుండు. చరిత్రలన్ననో యథార్థ

కథన దక్షిణంబులై ప్రత్యక్షమైన మానప్రమాణ కలితంబులై
యుండును. అట్లుండుటంజేసి యవి విస్రంభపాత్రంబులగును. ఈ
యశోకుని వృత్తాంతముకూడఁ బురాణకల్పనలలోఁబడి యనంగ
తాంశ దూషితంబుకాఁగా శిలాశాసనాది దృష్టాంతముల సంగ్ర
హించి పరస్పర విరుద్ధాంశములును, అతిశయోక్త్యాదులు ననఁ
బడుకలుపు మొక్కలఁ దొలఁగించి మనోహర పుష్పారామంబుగ
నొనర్చి చెడువరుల కానందజనకంబుగ నిప్పటి చరిత్రకారు లెం
తయు శ్రమపడి లిఖించిరి. ఈచరిత్ర కనుబంధములుగా నున్న
హిందూసింహళ పురాణంబులఁజూచిన నట్టి విరుద్ధాంశములు
తేటపడఁ గలవు. కావున నీయశోకుని వృత్తాంతంబు సలక్షణం
బగు చరిత్రయే యగును.

3. చరిత్రవలనిప్రయోజనములు

మతోద్ధారకులు, మతసంస్కర్తలు, రాజ్యకర్తలు, రాజ్యో
ద్ధారకులు, రాజోత్తములు, వీరాగ్రేసరులు, పరోపకారకంక
ణులు, దేశాభిమాన విశిష్టులు నిట్టివారు మహాపురుషులై కాని
సామాన్యులు కారని యెల్లరకును దెల్లంబుగఁ దెలిసిన విష
యమే గదా. అట్టివారు తా మవలంబించిన మహాకార్యంబుల
నెఱవేర్చుట కెంతప్రయాసము పడిరో, ప్రజాసామాన్యమున
కెట్లుపకరించిరో యని తెలిసికొనుట బుద్ధిశాలుల కావశ్యక
మని నుడువవలయునా? మన దేశమందువలెనే విదేశముల

యందును వన్నె కెక్కినవారు పలువురు కలరు. కావున స్వదేశ
చరిత్రలంబలె విదేశచరిత్రలును బరసీయంబులే యగుచున్నవి.

చ. జనులను నీతివ్రతులఁ జక్కఁగఁజేయఁగఁ జాలి, స్వక్రియా।

జనితఫలాభిలాషులయి సౌమ్యముగా మనువారిజేసి, యే।

జనులెటుహానిపృథులను జాలగనొందినో వానిఁదెల్పు సా।

ధనములు సచ్చరిత్రములె; దందన లన్యకథా ప్రసంగముల్॥

కావునఁ జరిత్రంబులు చదువరులకు సుజ్ఞానదాయకంబు
లై, వ్యవహార వైప్రణ్యబోధకంబులై, పౌరుషేయాది సత్కృత్య
సాధకంబులై భాసిల్లుననుట సర్వవిదితంబ. అది యటుండ నీ
చరిత్రం బిప్పటికి 22, 23 వందల సం॥ల క్రిందట నీభరతఖండము
యొక్క నాగరికాది వృత్తాంతమును, దత్కాలప్రభువైన య
శోక మహారాజుయొక్క సుగుణసంపదను, బరిపాలనా సామ
ర్థ్యమును దెల్పుచుగాన నిదిమఱియుఁ బరసీయంబని చదువరులె
భావింపఁ గలరు.

4. గ్రంథకరణ ప్రోత్సాహకులు.

ఆంధ్రదేశీయులైన కొందఱు విద్యావంతులును, ధని
కులును, జమీందారులును, మొదలయిన ప్రముఖులు సంఘీ
భవించి “ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సంఘ” మనెడిసామధేయంబు
వహించి పైని నుడువఁబడిన చరిత్ర ప్రయోజనంబులారసి, చరి
త్రలచే సామాన్యజనులకు జ్ఞానాభివృద్ధి నొనర్చుటకై భాషాభి
వృద్ధి యావశ్యకమనితలచి, యారెండుప్రయోజనము లేకకాల
మందే సమకూడునట్లు కొంతకాలమునుండిచరిత్రలరచియింపించి

ప్రకటించుచుండిరి. తత్సంఘ కార్యదర్శిగారైన మ-రా-రా-శ్రీ,
వేమవరపు - రామదాసు పంతులుగారు. బి. యె., బి. ఎల్.

మ. ప్రభు విద్యాపరిశోభితుండగుచు, సంపద్యుత్పదై, యంతకుం|
బ్రభంగూర్పక బహుళాంధ్ర సంస్కృతల సద్భాషాపరిజ్ఞానియై|
సభలం దప్రతిమాన వాగ్విభవుడై, సౌజన్యసన్తాప్తుడై|
యిభరాడక్షక సత్కృపాకలనభాసిల్లక మదీయాప్తుడై||

నేను లోకల్ పండు డిపార్టుమెంటులో నుపాధ్యాయుడగు
గాను, స్కూల్స్ సూపరు వైజరుగాను, ఆ|| సబులిశిప్టాంటు
ఇన్స్పెక్టరుగాను బనిచేసి భరణముపొంది 1908-వ సంవత్సర
ములో విరామముచెందిన స్థితియందాయనతో నొకదినంబున
ముచ్చటించఁ జోఁగా

గీ. ఆంధ్రగీర్వాణ హూణ భాషాదులందు|
నాధ్రభాషా కవిత్వమం, దార్య, మికు|
సరసమయినట్టి యభినివేశంబు కలిమి|
యే నెఱుంగుదుఁ, గాన వాంఛింతు నొకటి||

మ. ధరనుష్లోకుఁ డశోకుఁడాయనచరిత్రకొ మీరువ్రాయంగ బం|
గరు తావికొ మఱి గాంచినట్లగును, విన్నాణంబులొ శాసనాలొ|
సరసంబౌగతిఁ దెల్లనేయఁదగు, భాషాస్ఫూర్తియొ యందురే||
బరువుం దేలికగాని రీతినొసరింపక యోగ్యమై తోఁచెడికొ||
అని వాక్రుచ్చెను.

అది యటుండ నీభరతఖండవాసులలోఁ గొందఱు నావి
కా యాత్రలుచేసి విదేశంబులకుంబోవఁ గులాచార నియమం
బులచే బాధితులగుచుండిరి. శేషించినవారైనఁ దమదేశదైన్య
మును బావుట కుత్సాహితులు కాకుండిరి.

ఉ. ధీరతఃబూని, పెంపుగ విదేశపుయాత్రలునేసి, యందు వ్యాః
పార పరిశ్రమాదులును, భాగ్యము, భోగ్యము, లెట్టులున్నవో
యారసి, తామెఱుంగని వియాదట నేటిచి, కాదె లోకులీ
ధారుణి వన్నెవాసి గనితారు నుభించుట కల్గునెందునకా॥

అనితలచుచు మహాపురుషచరిత్రలను, విదేశచరిత్రలను
ఆంధ్రలోకోపకారార్థము తెలుంగుబాసలో వ్రాయ నుద్య
మించుచున్నవాడ నగుటచే ఆ కార్యదర్శిగారి కోరికి ప్రకార
మీ యశోకచరిత్రను రచించినాడ.

ఐ. సహాయగ్రంథములు.

ఈచరిత్ర వ్రాయుటలో.

1. వింసెంటు, ఎ, స్మిత్ (Vincent, A. Smith) గారి
హిందూదేశ జాథ చక్రవర్తియగు నశోకుడు (Asoka,
the Buddhist Emperor) అను గ్రంథమును,
2. రిస్ డేవిడ్సు (Rhys Davids) గారి జాథ హిందూదేశ
శము (Buddhist India) అనుగ్రంథమును,
3. ప్రొఫెస్సరు లక్ష్మీనర్సనాయుడు గారి జాథమతసారము
(Essence of Buddhism) అను గ్రంథమును,

జాలసాయముగఁ గైకొంటి. ఆంగ్లేయ భాషలోనున్న
యాగ్రంథములఁ జదివి ముఖ్యాంశంబులశోధించి సంగ్రహముగ
సీచరిత్ర వ్రాయుటలోఁ గలిగిన శ్రమంబు సంగ్రహ గ్రంథకర్త
లకుఁ దెలియని విషయముకాదు. ఇది సంగ్రహ గ్రంథమగు
టచేఁ జిన్నదిగ నున్నను బెక్కు విషయంబు లిందు సందర్భాను
సారముగ వ్రాయుట కలిగినది. మఱియు నశోకుడు జాథమతా

వలంబియై తన్మతవ్యాపక మొనర్చుటచే ఆమతమును గూర్చి
యావశ్యకమయిన మేరకు వ్రాయఁబడినది. ఈచరిత్రను విపు
లంబుగ వ్రాసినయెడ నిట్టిపొత్తములు పద్దియైనను జాలకుండును.

6. గ్రంథ గ్రాహ్యగ్రాహ్యవిచారణ.

జాడమతముం దీశ్వరుఁడు కలఁడా లేఁడాయను విచారణ
పెట్టుకొనక, వేదంబు లప్రమాణంబులనుటచే, ఆమతము నాస్తిక
మతమేయని యూర్పు లభిప్రాయపడుచు,

ఉ. నాస్తికుఁడౌ సశోక సరనాయకుఁడెంతయు ధర్మమూర్తిగా।

నిస్తులకీర్తికాలిగను, నిత్యపరార్థనుదత్తచిత్తుగా।

బ్రస్తుతీసేయఁ దచ్చరిత పాత్యము పాత్యము నావచింప వ్య।

త్యస్తమగాను దోచునని యాస్తికు లేమయినం దలంచిన౯॥

దేహాత్మవాదులైన చార్వాకులకును బ్రహ్మము శాశ్వతః
పదార్థమనెడి యూర్పులకును, తన సిద్ధాంతము మధ్యస్థముగ
నుండునని బుద్ధుఁడు చెప్పినేకాని తాను కేవలము నాస్తికుఁడ
నని ప్రకటించు కొనలేదు. ఆసిద్ధాంతము చుష్టమా నిర్దుష్టమా
యని విచారించుట యీచరిత్రకుం బ్రాముఖ్యంబుకాదు. అట్టి
మత మవలంబించినను బరమత సహనము కలవాఁడై,

మ. తన విశ్వాసమడెట్టులున్న నరుల౯ధర్మైక నిత్యప్రప।

ర్తనులంజేయ నమేయయత్నము లొనర్పంబూనె; నాధర్మమా।

ర్య నిషేవ్యంబుగనుండె, దైవభజనం బొఁగాదు నాబల్కుండ।

య్యను, బూజ్యాండగుఁగాక నిందుఁడె ధరత్రీకుం డశోకుండిల౯॥

6. గ్రంథశైలి.

భాషాసామాన్యులకుఁగూడ సుగమంబుగ నుండునట్టి

చరిత్ర రచింపఁబడినది. కారణ మేమనఁగా ఆంధ్రభాషాయోష
యిక్కాలంబున శుష్కించి యుండెననుటకు నీ సంఘాభిధానమే
ప్రబలసాక్ష్యంబు. దానికిఁ అది యటుండ శైలివిషయమై.

చ. యమకములుండరాదు, బహుభాగ్ధ పదంబులు నుండరాదు, శ।
బ్రములరుదైనవై నులభవశ్యముకానివి యుండరాదు, భా।
వము కడుగూఢమై చదువువారిని సంకటపెట్టరాదు, సా।
మ్యము సరసంబుచుల్కనయి హాయి నొసంగుట మంచిశైలిగా।
శ్రమపడలేక యెందటొ ప్రశంసయొనర్తురు నేటి పాఠకుల్॥

అయినను సంఘనామము స్థాఠీకరించుటకై యచ్చ
టచ్చట నసాధారణపదంబులును, యమకాదులును, రసపోషణకై
కించిత్తుగ నలంకారములును, బ్రయోగింపఁబడినవి. అరసున్న
లును శకట రేఫములును బ్రాయికముగా నుపయోగింపఁబడినవి.

8. ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘయోగ్యత.

ఇట్లులే నొనర్చిన చరిత్రంబు నంగీకరించి వ్యయప్రయా
నంబులతో సంఘమువారు ముద్రితంబు చేసిరి. ఆంధ్రభాషలో
మహాపురుషచరిత్రంబులును, విదేశచరిత్రములును లేవనెడి
లోపమును నివారించి స్వదేశాభిమానులై, స్వదేశోపకారులై
యింతగ శ్రమపడెడి యీసాంఘికుల కాంధ్రదేశీయులెంతయు
గృతజ్ఞతం జూపఁ దగు. ఈ సంఘమువారల మహోద్యమ
మాచంద్రామగ వెలయుఁగాక.

ఇట్లు విన్నవించు
సుజనవిధేయుఁడు,
బేతపూడి లక్ష్మీకాంతరావు.

విషయసూచిక.

1-వ అధ్యాయము.

పుట.

మార్కరాజ్యనిర్మాణము, చంద్రగుప్తుడు ... 1-10

గ్రంథప్రయోజనము ... 2

మార్కవంశమూలపురుషుడును రాజ్యకర్తయు నైనచంద్రగుప్తుడు 2

అశ్వమేధము పిండూదేశముపై దండెత్తివచ్చుట ... 2

సెల్యూకసు ... 3

చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడుట ... 3

చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యాధిపతి యగుట ... 3

సెల్యూకసు చంద్రగుప్తునితో సంధికొనించుకొనుట ... 4

మెగాస్తినసు అనురాయబారి ... 3

మెగాస్తినసు వ్రాసినమగధరాజ్యవృత్తాంతము ... 5

పాటలీపుత్రనగరవైశాల్యము ... 3

బానిసలు ... 3

ప్రజాతరగతులు ... 6

రాజకీయోద్యోగులవిధులు ... 3

పంచాయితీలు ... 3

నైస్యవ్యవస్థ ... 7

ఆయుధాదులు ... 3

పంటలు	...	8
ప్రజాస్థితి	...	"
చారులు	...	"
రాజవనోదములు	...	8
శిక్షాస్పృశి	...	9
మార్యరాజ్యవిస్తీర్ణము	...	"
చంద్రగుప్తునిమగణము	...	10

2-వ అధ్యాయము.

అశోకుఁడు రాజగుట; కలింగరాజ్యసంపాదనము	...	11-19
బిందుసారుఁడు మగధరాజ్యాధిపతియగుట	...	11
అశోకుఁడు ప్రభువగుట	...	12
పట్టాభిషేక కాలయాపన కారణములు	...	"
అశోకునకు చుప్టాశోకుఁ డని పేరువచ్చుట	...	"
బౌద్ధకాలహిందూ దేశచరిత్ర కొనుని యభిప్రాయము	...	"
అశోకచరిత్రకారుని యభిప్రాయము	...	18
అశోకుని జన్మవృత్తాంతము	...	"
అశోకుఁ డొకవర్తకునికొనురితను వివాహమాడుట	...	14
అశోకుఁడు కలింగరాజ్యమును జయించుట	...	15
అశోకుని విచారము	...	"
18-వ శిలాశాసనమందలి యశోకుని విచారవచనములు	...	16
బౌద్ధభిక్షుల కల్పితకథలు	...	17
ఉపగుప్తుఁ డశోకునికి ధర్మంబుఁ దెల్పె ననుట	...	18
అశోకుని వచనములు	...	"
చరిత్రకారుల యభిప్రాయములు	...	"

కలింగ రాజ్యజయనంతరము రాజ్యపరిపాలనయం దశోకుని

ముఖ్యోద్దేశము

... 19

3-వ అధ్యాయము.

అశోకుడు బౌద్ధభిక్షువై మత వ్యాపకము చేయుట ... 20-38

అశోకుడు భిక్షు వగుట ... 20

అష్టాంగమార్గమందు బ్రవేశించుట ... ,,

అశోకుడు భిక్షువగుటనుగూర్చి పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము ,,

సూరపాలుఁ డనుకై నప్రభువు ... ,,

పాశ్చాత్యుల సంశయనివారణము ... 21

అశోకుడు ధర్మోపదేశకులను బంపుట ... 22

కొన్ని ప్రదేశములకుఁ బంపలే దనుట ... ,,

సింహాశద్వీపమునకు బోధివృక్షకాఖం గొంపోవుట ... 23

సింహాశ పురాణములవలని యుపకారము ... 24

అశోకునకు బూర్వమునను దగ్ధులను బుద్ధమతవ్యాప్తి ... ,,

బౌద్ధసన్యాసుల యధికారము ... 25

అశ్మకుడు ధర్మోపదేశకులను బంపుట ... ,,

అశోకుని ధర్మకార్యములు ... 27

ధర్మసభలవిషయమై అశోకునియజ్ఞ ... 28

ధర్మాధికారుల నేర్పఱచుట ... ,,

వారు చేయవలసినపనులు ... ,,

బౌద్ధధర్మసంగ్రహము ... 29

ఉపనిబంధనలు ... 30

అశోకుఁ డాటవిక జనంబులఁ బాలించినవిధము ... 31

జంక్షుజీనపావనత్వము ... ,,

ధర్మయాత్రలఁజేయుట మేలని జడలకుఁ బెల్పుట	...	32
జంతుహింసఁ జేయఁగూడ దని యాజ్ఞాపించుట	...	33
హింసించఁగూడని జంతువులపేర్లు బ్రకటిండుట, చిత్రవిధ కూడదనుట	...	33
జంతుహింసా నిబంధనలు	...	33
మరణదండనా నిబంధనలు	...	34
ప్రజల మోఱల వినుకొలము	...	34
పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము	...	35
తదభిప్రాయ ఖండనము	...	35
బౌద్ధధర్మము నశోకుండు స్వయముగా నాచరించుట	...	35
బౌద్ధధర్మ వ్యాపక మందుబ్రజలకునితోఁబండుట	...	36
ధర్మ విధులు	...	37
మృగ యా యాత్రలు	...	37
మృగ యా యాత్రవర్ణన	...	37

4-వ అధ్యాయము.

అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలుచేయుట	...	39-55
ధర్మయాత్రయొక్క విశేషము	...	39
అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలు చేయుట	...	39
వైశాలిదేశము.	...	39
బభ్రారాసింహ స్తంభము.	...	39
కుషిన్దరము.	...	40
అంబిస్వారామమునందు శిలా స్తంభముస్థాపించుట	...	40
కాపనము.	...	40
కనకముని స్తూపమును దర్శించుట	...	41

శ్రావస్తీనగరమందు శిలాస్తంభము	...	41
వితిహ్యము	...	42
పుణ్యక్షేత్రములు	...	42
వక్తృలస్తాపము	...	42
బౌద్ధధర్మము	...	42
అశోకుని వచనములను దైవిలు వచనములతోఁ బోల్పుట	...	43
జన్మాంతరము	...	44
పరమతసహిష్ణుత	...	44
ఆర్యమతలక్షణము	...	44
విభాతీయ మతములు	...	45
మతకాఖిలు	...	45
మతాచార్యులు, పరివ్రాజకులు	...	45
కాస్త్రబోధ	...	46
సభామందిరములు	...	46
సామాజికులు	...	46
సంఘభేదంబులు, నామంబులు	...	46
బౌద్ధమత కాఖాభేదములు	...	46
అన్యమతి సహనకృత్యములు	...	46
బ్రాహ్మణాధిక్యము వడంచుట	...	49
బౌద్ధగ్రంథము లవిశ్వసనీయములు	...	50
అశోకుని నామాంతరములు, ప్రేమదర్శిని నామని స్వాదనము	...	51
మహేంద్రుఁడును సంఘమిత్రయు సింహళమందు బౌద్ధమతమును నెలకొల్పుట	...	50-51
మహేంద్రసంఘమిత్రలవృత్తాంతము కల్పిత మనుట	...	51

ఓర్వైకబర్గు వ్రాసినది	...	52
సింహాశ్రమందు బౌద్ధమతాభివృద్ధికి కారణములు	...	53
కాశీకి దక్షిణముగా నున్న పురాతనగృహములు	...	54
మహేంద్రుని నిజవృత్తాంతము	...	55
అశోకచరిత్రకారుని యభిప్రాయము	...	56

5-వ అధ్యాయము.

పరిషత్తులు, మూర్ఖవంశ పరిపాలన కాలనిరూపణము... 56-67

బౌద్ధమతగ్రంథముల పేర్లు	...	56
పరిషత్తులు	...	57
పరిషత్తులనుగూర్చి చర్చ	...	58
మూడవ పరిషత్తు	...	59
ఓర్వైకబర్గు వ్రాసినది	...	60
పురాణములలో వ్రాయబడినది	...	61
పరిషత్తులనుగూర్చి పురాణవ్యత్యయములు	...	62
పరిషత్తులు సంశయనీయములు	...	63
కానిష్కుని పరిషత్తు విశ్వసనీయము	...	64
సింహాశ్రమపురాణమందలి మతీయైక యసంగతాంశము	...	65
అశోకుడు దురాచారము దనుట	...	66
బుద్ధుని మరణకాలమునుగుఱించి భిన్నాభిప్రాయము	...	67
కల్పితకాలాశోకుడు	...	68
అశోకుని పాలనము నిర్వివాదము	...	69
అశోకుని వంశపారంపర్యవిచారణ	...	70
చంద్రగుప్తుని పరిపాలనకాలనిర్ణయము	...	71
బిందీసారుని పరిపాలనకాలనిర్ణయము	...	72

చంద్రగుప్తబిందుసారుల కాలమందలి యన్యదేశరాజులు	...	68
అశోకుని పాలనారంభకాలనిర్ణయము	...	”
ముఖ్యాంశముల కాలక్రమవివరణము	...	64

6-న అధ్యాయము.

అశోకునికిఁ బూర్వము జాగ్రత్తమత కాలమందలి రాజ్యాదుల వృత్తాంతము	...	68-98
రాజ్యముల వివరము	...	68
నాయక సత్తాక రాజ్యములు	...	78
సంఘవిచారణలు	...	75
కాంతాగారమును నిర్మించుట	...	”
గ్రామలోపులయందు సంఘవిచారణ	...	76
జీవనవృత్తులు	...	”
నేరములు	...	77
పోలీసు	...	”
దండనాధికారము	...	”
రాజ్యాధిపత్యము	...	”
ప్రసిద్ధపట్టణములు	...	78
గ్రామలక్షణము పరిపాలన	...	82
గ్రామస్వరూపము	...	”
వికాలమయిన యడవి	...	”
పశువులకొరవలక్షణంబులు	...	88
పంటకొలువలు	...	”

ఆవరణములు	...	83
జిరాయితిహాస్యము	...	84
భూమివిక్రయాదులు	...	84
దాయభాగములు	...	85
గ్రామసామాన్యచారంబోకులు, అడవులు	...	85
గ్రామాధిపతియొక్క యధికారము	...	85
జనోపయోగములైనపనులు	...	86
భాగ్యశీతులు	...	86
ప్రజాసౌఖ్యము	...	86
క్షేమములు	...	87
పట్టణములసంఖ్య	...	87
గ్రామాభిమానము, స్వీయాభిమానము	...	88
వృత్తికారులజాబితా	...	88
వృత్తికారులసభలు	...	89
వాణిజ్యము	...	89
ఎగుమతి దిగుమతులు	...	89
మార్గములు	...	90
సరకులవినిమయము	...	90
స్వతంత్రతేవనము	...	90
వర్తకులభాగ్యశీతులు	...	91
వర్తకమార్గములు	...	91
స్వతంత్రరాజ్యములకును నాయకసత్తాక రాజ్యములకును పరిపాలన భేదము	...	92
స్వతంత్రరాజుల ముర్తార్థము	...	92

7-వ అధ్యాయము.

అశోకుని రాజ్యపరిపాలన	...94-120
రాజ్యవిస్తీర్ణము.	... 94
కార్తీరదేశము	... ”
నేపాళదేశము	... 95
బంగాళదేశము	... 96
కలింగదేశము	... ”
స్వతంత్రరాజ్యములు	... ”
దక్షిణపులైలు	... ”
నాలుగిల్లులు	... 97
హ్యూక్ సియాంగ్ యొక్క గ్రంథసాక్ష్యము	... ”
ఇతర సాక్ష్యములు, స్తూపములు	... 98
గిరినరమన మధుగునుండి కాల్యలు	... ”
సకూటాస్తూపములు	... ”
కంచిస్తూపములు	... ”
ఈశాన్యపులైలు	... ”
అశోకుని రాజ్యములో జేరిన ప్రదేశముల పేర్లు	... 99
అశోకుని పాలనాపద్ధతి	... ”
అశోకుడు పాలించిన రీతిని దెలిసికొనుటకు సాధనములు	... ”
అశోకుని నిరంకుశాధికారము	... 100
రాజప్రతినిధులు	... ”
తక్షశిలానగరమందు	... ”
ఉజ్జయినియందు	... ”
సువర్ణగిరి నగరమందు	... 99

నగరపరిపాలన	...	101
రజ్జుకు లనబడునధికారులు	...	91
దండనాధికారులు	...	91
ధర్మాధికారులు	...	91
స్త్రీధర్మాధికారులు	...	102
దండనాధికారులకును ధర్మాధికారులకును గలపరస్పర		
విరోధాధికారములు	...	91
ధర్మాధికారుల విధికృత్యములు	...	108
ఇతరోద్యోగులు	...	91
ప్రజలవిన్నపముల విచారించుట	...	91
వార్తాపత్రములు	...	104
అశోకుని సంశయాత్మక	...	91
సేనాపరిమితి	...	91
సేనాంగవిచారణ అనుపంచాయతులు	...	105
పనిలేనియపుడు హయాదుల యుపయోగములు	...	105
కాలిబంట్లను గుఱ్ఱములను యుద్ధసన్నాహముచేయు రీతి	...	106
నగరపరిపాలన	...	107
పరిపాలనాక్రమం బస్పష్టము	...	91
సీరుపాటుదలఁజేయు డిపార్టుమెంటు	...	91
రివిన్యూడిపార్టుమెంటు	...	108
రోడ్లు (బాటలు)	...	91
మైలు స్తంభములు	...	109
ఛాయావృక్షములు	...	91
పాటలీపుత్రనగరవర్ణన	...	91

మొగాస్త్రీనినును చీనాయాత్రకులును వ్రాసినగ్రంథములపత్రిక	110
అటు పంచాయతులు	...
పరిపాలనావిశేషములు	111
చంద్రగుప్తుడు కీర్తిని గోలుపోవుట	...
పరిపాలనాకాతిన్యము	112
శిక్షాస్పృహయం దశోకుఁ డొనర్చినసౌలభ్యము	...
సంవత్సరగోత్రవము	113
అశోకునిపరిపాలన మప్పటిచేతకాలానుగుణ్యముగా నున్న దనుట	...
అశోకుఁడు స్తవనీయుఁడు	114
కాళింగులయొడల నశోకుని యభిలాష	...
రాజ్యము సర్వవిషయములయందు సమర్థులుగ నుండె ననుట	...
సాధనసామగ్రి	115
అశోకుని సౌమ్యమును, కాశల్యమును	...
అశోకుని పాలనమునుగుఱించి పాశ్చాత్య చరిత్రకారుల	...
యభిప్రాయములు	...
విక్టసెంటు డిస్మిత్	...
రైసుదేవిద్వయొక్క యభిప్రాయము	...
విశేషాభిప్రాయములు	117
చంద్రగుప్తుని సంశయము	...
అశోకుఁ డించుమించుగా చంద్రగుప్తుని రీతిని పాలించుట	...
యూచితము	118
ధర్మబోధయొక్క యవసరము	...
ధర్మాచరణమువలని ప్రయోజనములు	...
శిక్షలు నిస్సారములు	119

అశోకుని ధర్మకృత్యములు	...	119
పరిపాలనసామర్థ్యము	...	120

8-వ అధ్యాయము.

కట్టడములు	...	121-164
-----------	-----	---------

శిలాధవనాదులఁ గట్టించినవారిలో నశోకుఁడు ప్రథముఁడు	121
అశోక నిర్మితధవనాదులను జనులు దేవతా నిర్మితము లనుకొనుట	122
ఘోషియాక వ్రాసినది	...
హ్యూక్ నియోగంబున కాలంబున నాకట్టడముల స్థితి	...
అశోకకాలపు ధవనాదు లగోచరములు	123
స్తూపములుమాత్రము దృశ్యములుగా నున్నవి	...
స్తూపస్వరూపము	...
సాంచిస్తూపవర్ణన	124
ఆకున్నతస్తూపములు	...
సాంచిస్తూపముయొక్క కంచె	125
అనీకల బరణాలు	...
విచిత్రస్తూపశేషము	...
బారహట్ స్తూపము	126
సాంచిస్తూపముయొక్క ద్వారబంధము	...
కలకత్తామ్యూజయము	...
పాట్నాయందలి రాతికంచెలు	127
విదిశాగిరియందలి రాతికంచెలు	...
దాతల పేర్లను శిలలపై జెక్కుట	...
దాతల నామంబులకుఁ బూర్వమున నుంచఁబడు విశేషపదంబులు	128
వరవిగ్రహములు	129

ఏకశిలాస్తంభములు	...	130
సింహవిగ్రహములు	...	"
బాగుగానున్న శిలాస్తంభములు	...	131
బాభిరా శిలాస్తంభవర్ణన	...	"
లారియా శిలాస్తంభవర్ణన	...	132
రాంపర్వ శిలాస్తంభవర్ణన	...	"
శిల్పలకాశల్యము	...	133
అశోకనిర్మిత శిలాస్తంభములు ఢిల్లీకిదీసికొని పోయియుండుట	...	"
శిలలను దూరజేశమునకుఁ గొంపోయినవిధము	...	"
శిలాస్తంభమును బండ్లమీఁదఁదీసికొనిపోవుట	...	134
మఱికొన్ని శిలాస్తంభములు	...	135
నిగ్లివియా శిలాస్తంభము	...	"
అశోకనిర్మిత నవసంఖ్యాస్తంభములంగూఁఱ్ఱి చీనాయాశ్రమ కులవ్రాతలు	...	136
కాసనస్తంభముల జాబితా	...	"
కాసనము లశోకునిపాలననిబంధనలఁ దెల్పును	...	140
కొన్ని శిలాస్తంభస్థలములు, వానిపైఁ గలకాసనవిశేషములు	...	"
క్షురోష్ఠిలిపిలో వ్రాయఁబడిన కాసనములు	...	141
రెండుకాసనములు తప్పు కడమవి బ్రాహ్మిలిపిలో వ్రాయఁ బడినవి	...	"
సాపారశిలాకాసనఖండములు	...	142
గిరినగరశిలాకాసనము	...	"
పరునాలుగు కాసనములప్రతులు	...	"
ఉత్తరపుట్రతి	...	"

దక్షిణపు ప్రాంతము	...	143
పశువాలుగుకాసనము లున్నస్థలములు	...	"
లఘుకాసనద్వయము	...	"
బ్రాహ్మకాసనవిశేషము	...	144
అశోకుఁ డాజీవకులకు గుహావాసము లాసంగుట	...	"
కాసనముల తిరగఁజులు	...	145
కాసనముల సంఖ్యయు నుపయోగమును	...	146
కాసనములయందు వాడఁబడినభాష	...	147
దేశీయవర్ణమాలయు భాషయు సంస్కరింపఁబడుట	...	148
వ్యావహారికభాష	...	149
అశోకునికాలముగలిభాష	...	150
మాగధీయభాషలోఁ గొన్నికాసనము లుండుట	...	"
అశోకునికాలముందలి శిల్పవిద్యావిశేషములు	...	151
శిల్పవిద్యాస్తపుణ్యము	...	"
దారునిర్మితభవనములు	...	152
బంగారు పనివాండ్రు	...	"
నాగరికస్థితియొక్క యాన్నత్యము	...	"
చదువుటను వ్రాముటను జనులు నేర్చుముండిరనుట	...	153
శ్రీ. పూ. కి-వ శతాబ్దమును భరతఖండమున వ్రాసిన సమ		
కుచితావస్థలో నుండుట	...	"
కారణములు	...	154
బ్రాహ్మిలిపి యాదేశములోనికి వచ్చిన విధము	...	"
భారతీయవర్తకులు బావిలను వగరయునకు వెళ్లుట	...	155
ఆవర్తకు బారులు	...	"

బాబిలన్ నగరలిపిని నేర్చుకొనుట	...	155
వర్తకులు నేర్చుకొనినలిపి బాబిలను నగరలిపియు యని స్థిర		
పఱచుట	...	156
అలిపిని మార్చుట	...	„
బాబిలనునగరముం దక్కాలపువ్రాత సామగ్రులు	...	„
తాళపత్రములపై వ్రాయుట	...	157
తాళపత్రములపై వ్రాయుట బౌద్ధకాలమునె యని నిరూ		
పించుట.	...	„
బౌద్ధకాలములోనే యనుటను ఖండించుట	...	158
భరతఖండవాసుల యధిక నాగరికతకు కారణము	...	159
క్షరోష్ఠిలిపితోఁ గొన్ని శాసనములు వ్రాయఁబడియుండుటకుఁ		
గారణములు	...	„
పారశీక దేశనాగరికత నీ దేశస్థులనుసరించి రనుటకు ఋజువులు		160
అశ్శీరియా దేశమునుండియు గ్రీసు దేశమునుండి యుఁ గొన్ని		
చిత్రపుష్పములు గ్రహింపఁబడినవి	...	„
దారువులకుమాటుగ శిలానులతో శిల్పపు పనులు చేయుట	...	162
శిలాశిల్ప మద్భుతి మైనను విన్నాణముగ లేను	...	„
శిల్పవిద్యానైపుణ్యము నిరూపింపజాలకుండుటకు గారణములు		„
గణనీయములైన శిల్పపుష్పములు	...	„
శిల్పవిద్యా విశేషముల గూర్చిచరిత్రకారుల యభిప్రాయము		163
అశోకుని బుద్ధివైభవము	...	164

9-వ అధ్యాయము.

శిలాశాసనములు	...	165-210
ప్రథమశిలాశాసనము - జీవపావనత్వమును గుఱించి	...	165

ద్వితీయకాసనము - మనుష్యులయొక్కయు, జంతువులయొక్కయు	
సౌఖ్యమును గుఱించి భవిష్య న్నిబంధనలు	... 166
మూడవశిలాకాసనము - కపంచత్సరముల కొకసారి సభగూడుటను	
గుఱించి	... 167
నాల్గవశిలాకాసనము - బౌద్ధధర్మాచరణము	... ,,
ఆయిదవశిలాకాసనము	... 170
ఆరవశిలాకాసనము	... 171
ఏడవశిలాకాసనము	... 173
ఎనిమిదవశిలాకాసనము	... 174
తొమ్మిదవశిలాకాసనము - శుద్ధాచారమును గుఱించి	... 175
పదియవశిలాకాసనము	... 176
పదకొండవశిలాకాసనము	... 177
పండ్లండవశిలాకాసనము - పరమతసహిష్ణుత	... ,,
పదమూడవశిలాకాసనము - సత్యజయము	... 179
పదునాల్గవశిలాకాసనము - ఉపనంహార కాసనము	... 181
II. కాలింగ కాసనములు	... 182
III. లఘు శిలాకాసనములు	... 186
ధర్మాచరణఫలము	... 187
ద్వితీయలఘు శిలాకాసనము - (బ్రహ్మగిరియందు కాసనప్రతి)	
బౌద్ధధర్మ సంగ్రహము	... 190
IV. బ్రాతా కాసనము	... ,,
(1) గుహా కాసనములు	... 191
(2) "పైరాయి" స్తంభ కాసనము	... 193
నిగ్గిలియా స్తంభ కాసనము	... ,,

(3) సప్త శిలాస్తంభ కాసనములు	...	193
ప్రథమకాసనము - పరిపాలనవిధులు	...	194
ద్వితీయస్తంభ కాసనము - ప్రభుద్యంష్టాంతము	...	"
తృతీయస్తంభ కాసనము - ఆత్మశోధన	...	195
చతుర్థ శిలాస్తంభ కాసనము	...	196
పంచమ శిలాస్తంభ కాసనము	...	198
ఆఱవ శిలాస్తంభ కాసనము	...	200
సప్తమస్తంభ శిలాకాసనము	...	201
రాణియొక్క కాసనము - రెండవ రాణియొక్క దానములు	...	205
కొకాంబి శిలాస్తంభ కాసనము	...	"

10-వ అధ్యాయము.

బౌద్ధసిద్ధాంత సంగ్రహాదులు	...	211-259
---------------------------	-----	---------

1 ప్రకరణము, బుద్ధునిచరిత్ర, మతసిద్ధాంతసంగ్రహము,		
బౌద్ధధర్మమునుగుఱించి విచారించవలసిన ముఖ్యాంశములు	...	211
(1) బౌద్ధధర్మనిర్మాతయెవడు	...	212
(2) గౌతమబుద్ధుని సంగ్రహచరిత్రంజేమి?	...	"
బుద్ధునిజన్మస్థానము	...	218
గౌతము నామములకు గారణములు	...	"
బుద్ధుని బాల్యదశ	...	214
బుద్ధుని వివాహము	...	"
బుద్ధుడు నగరముఁ జూడఁజోవుట	...	"
దారాపుత్రాదులయందు విరక్తి	...	215
బుద్ధుఁ డరణ్యమునకుఁ జోవుట	...	215
బుద్ధుడు గురువుల నేమిచుట	...	216

ఆరాదకాలపుడు	...	216
రుద్రక రామపుత్రుడు	...	,,
దేవస్థానాచార్యులు	...	,,
బుద్ధుడు యోగాభ్యాసము చేయుట	...	217
బుద్ధుడు సంబోధినిం గనుట	...	,,
ధర్మబోధ చేయుటలై బుద్ధుడు కాశికి వెళ్లుట	...	218
సంఘనిర్మాణము	...	,,
సంఘములతోఁ జేరినముఖ్యులు	...	,,
స్త్రీ సంఘము	...	220
బుద్ధునికిఁ గలిగిన శత్రుబాధ	...	,,
దేవదత్తుడు	...	,,
దేవదత్తుని పరితాపము	...	221
బుద్ధునికి ద్వేషులైనయవ్యకుతాచార్యులు	...	,,
అవ్యకుతాచార్యులు బుద్ధునికిఁ జేసినయపకృతులు పొందిన పరాధనములు	...	222
బుద్ధునిబోధనాశక్తి	...	223
కృషిభారద్వాజుతోఁ బ్రసంగము	...	,,
బుద్ధునిమరణము	...	224
అవసానవాక్యములు	...	,,
బుద్ధునియస్థి కలు	...	225
మల్లనాయకులు	...	,,
అస్థికలపై నశోకుడు మ్తాపంబులఁ గట్టించుట	...	,,
(3) బౌద్ధధర్మలక్షణములు	...	,,
ఈశ్వరుడు లేడు. తేదము అనవసరములు	...	226

బౌద్ధధర్మమునకు మతలక్షణము లేదు	...	236
ఈశ్వరవేదములను గుఱించి బౌద్ధుల యభిప్రాయమునకుం గల		
కారణములు శ్రీగ్రంథమున కవసరము లేదు	...	„
బ్రత్యక్షానుమానములు ప్రమాణములు	...	„
ప్రపంచలక్షణము	...	237
కారణకార్యపరంపర	...	„
అహంపదార్థవిచారణ	...	238
మరణము	...	239
జన్మాంతరము	...	„
కర్మ	...	240
సత్యవచనచతుష్టయము	...	242
అష్టాంగమార్గమునం బోవలయును	...	243
అష్టాంగమార్గవివరణము	...	244
దశప్రతిబంధకములు లేక అపరాధములు	...	248
బౌద్ధధర్మమునకు శీలము ముఖ్యాధారము	...	240
శీలలక్షణములు	...	241
అపరాధముల నివారించుకొనుట కుపాయములు	...	242
సురాపానము కూడ దనుట	...	246
మైత్ర్యాదిగుణముల నభ్యసింపవలెను	...	247
II-వ ప్రకరణము బౌద్ధమతవ్యాప్తికారణములు ఆశోకుని		
భియలాష (4) బౌద్ధమతమునకు నార్యమతమునకుఁ గల		
భేదములు	...	„
(5) ఆర్యమతానుసారులై యున్నభరతఖండవాసు లట్టి		
భేదమతం బవలంబించుటకుఁ గారణములు	...	251

బౌద్ధధర్మలక్షణములు	...	252
(6) బౌద్ధధర్మములో సెంతవఱకతోకుండు వ్యాపింపజేసెను	...	253
(7) అతోకుండు బౌద్ధధర్మవ్యాపకము తనరాజ్యమందుఁ బట్టు		
దలతో సెనరించుట రాజ్యపరిపాలన కవసరమయ్యెనా	...	254
(8) తనరాజ్యమందె కాక పరరాజ్యములయందుఁగూడ వ్యాపింపఁ		
జేయుట కతోకుని యభిలాష యేమి	...	255
సాధారణముగ రాజులయందుండు దోషములు	...	,,
సామాన్యుల దోషములు	...	,,
అతోకుండు సత్కార్యముల సెనరించి ప్రకటించెను	...	256
ఒకచరిత్రకారుని దురభిప్రాయము	...	,,
దంభగుణము లేదు	...	,,
బౌద్ధధర్మదానము చేసెను	...	257
అతోకుండు సత్కార్యముల సెనరించినది సత్యము	...	,,
అన్యమతస్తుతిఁ జేసికొనలేదు	...	258
అతోకుని పరిశుద్ధాంతఃకరణ	...	,,

11-వ అధ్యాయము.

సింహాశపురాణములు. ... 260-278

సింహాశపిండూపురాణముల నిచ్చట వ్రాయుటకు		
కారణములు	...	260
(1) అతోకుండు బౌద్ధమత మవలంబించుట	...	261
మగధరాజులు	...	,,
చంద్రగుప్తుఁడు ప్రభువగుట	...	,,
అతోకుండు రాజ్యాధిపతి యగుట	...	,,
నగ్రోధుని జననము	...	262

ఆత్మకు చిత్తువగుట	...	262
ఆత్మకుడు న్యగ్రోధుని జూచుట	...	263
ఆత్మకుఁ దాతనిని గౌరవించుట	...	”
ఆత్మకుఁ దాబాలయోగివలన ధర్మం బెఱుంగుట	...	”
ఆత్మకుని పట్టాభిషేకము	...	264
ఆత్మకుడు పవిత్రమందిరములను గట్టించుట	...	”
ఆత్మకునియందలి చైవమహిమలు	...	265
బుద్ధునిదర్శనము	...	”
(2) మహేంద్రసంఘమిత్రుల వృత్తాంతము, సింహాశ్మదేశీయులు		
బౌద్ధులగుట	...	266
ఆత్మకునికి నుంపుడుకత్తైవలనఁ బుత్రపుత్రికాసంతానంబుకలుగుట	...	”
పుత్రికా వివాహము	...	”
ధర్మసభ	...	”
మహేంద్రుఁడు బౌద్ధసంఘములోఁ జేరుట	...	267
బౌద్ధసంఘమందు పంచక జనులు ప్రవేశించుట	...	”
సింహాశ్మరాజు గాయబారులం బంపుట	...	”
ధర్మోపదేశకులం బంపుట	...	269
సింహాశ్మమునకుఁ బంపఁబడిన యుపదేశకసంఘము	...	270
సంఘాభివృద్ధి	...	”
సంఘమిత్రబోధివృక్ష సహితముగా సింహాశ్మమునకు వెడలుట	...	271
ఆత్మకుఁడు వెంటఁబోవుట	...	”
బోధివృక్షశాఖాఘాతహిమ	...	272
మహావిహారమతము	...	”
మహేంద్రుఁడు సంఘమిత్రయు నిర్వాణంబు సొందుట	...	”

బుద్ధమునియొక్క యస్థికలను సింహళరాజుఁ దెప్పించుకొనుట ...	273
బిక్షువులసంఖ్య యభివృద్ధియగుట ...	”
(3) తృతీయధర్మసభయొక్క వృత్తాంతము ...	”
బిక్షువులను బలవంతపఱచుట ...	274
మతాచార్యులను మంత్రి పఠించుట ...	”
అశోకుని పరితాపము ...	”
తిష్యమునిమహిమలు ...	”
మూఁడవ పరిషత్తు ...	275
బౌద్ధమతగ్రంథసంస్కరణము ...	”
(4) రాజ ప్రతినిధియైనతిష్యుని వృత్తాంతము ...	276
ఆయన సందేహము ...	”
తిష్యునికి మరణదండన విధించుట ...	”
తిష్యుఁడు మతమవలంబించుట ...	”
మహాసర్వరక్షితుఁ డనుయోగియొక్క మహిమలు ...	277
తిష్యుఁడు బిక్షు వగుట ...	”
(5) అశోకుని చివరిదినముల వృత్తాంతము ...	”
అశోకుఁడు తిష్య నక్షత్రను బెండ్లియాడుట ...	278
ఆమె బోధివృక్షమును నాశము చేయఁబూనుట ...	”
అశోకుని మరణము ...	”

12-వ అధ్యాయము.

హిందూబౌద్ధపురాణము. ... 279-305

(1) అశోకుని వంశానుక్రమణికయు కుటుంబమును భింబిసారుఁడు సుభద్రాంగిని బెండ్లియాడుట ...	279
అశోకుని జననము ...	280

LBAA000001359TEL

విషయసూచిక.

28

అశోకుడు ప్రభు వగు నని యొకయోగి తెల్పుట	...	280
తత్వశిలానగరవాసులపై నశోకుడు దాడివెడలుట	...	281
సుశీముని దుష్ప్రవర్తన	...	”
సుశీముడు తత్వశిలావాసులపై దండెత్తియోడిపోవుట	...	282
సుశీముని దుర్మరణము	...	”
(2) అశోకుని క్రూరప్రభుత్వమును బాధమతావలంబనమును	...	”
అశోకుడు మంక్రలను జంపుట	...	”
అంతఃపురస్త్రీలను గాల్పించుట	...	283
అశోకుని మంక్రల ప్రార్థన	...	”
చండగిరికుని కారాగృహధిపతిని గాఢ జేయుట	...	”
ప్రాణిహింస	...	”
బాలచండితుడు తనమహిమను జూపుట	...	284
అశోకుడు బౌద్ధధర్మ మవలంబించి సన్మానం దెగుట	...	”
అశోకునకు గుప్తుడు గురువనుట	...	285
అశోకుడు బుద్ధుని యస్థికలను స్తూపంబులయందుఁ		
బ్రతిష్ఠించుట	...	”
పవ్యకావ్య మయిన యశోకావధానము	...	286
(3) అశోకుని ధర్మయాత్ర	...	”
ఉపగుప్తుని జన్మవిశేషము	...	”
ఉపగుప్తుఁ డశోకునియొద్దకు వచ్చుట	...	287
అశోకుడు పుణ్యయాత్రకై వెడలుట	...	”
లంబినీవనమును దర్శింపుట	...	”
బోధివృక్షమును సేవించుట	...	288
ఋషిపట్టణమును జూచుట	...	”

జేతవనాశ్రమమును దర్శించుట	...	288
వత్సలమునిస్తూపమును గనుంగొనుట	...	„
ఆనంగునిస్తూపమును వీక్షించుట	...	„
(4) వీతశోకుని వృత్తాంతము	...	289
వీతశోకుడు శాడమతమును ద్వేషించుట	...	„
వీతశోకుడు శాద్ధుఁ డగుటకుఁ జేయఁబడిన కపటోపాయము	„	„
వీతశోకుఁడు బిక్షువగుట	...	290
అశోకుఁడు పుండ్రవర్ధననగరవాసుల నురిపీయించుట	...	„
వీతశోకుని దుర్మరణము	...	291
అశోకుఁడు మరణదండనను గొట్టివేయుట	...	„
ఘోషియాక్ యాత్రికుఁడు వ్రాసిన పాతాంతరము	...	„
పాటలీపుత్రమం దశోకుఁడు శిలాభవనమును గట్టించుట	...	„
హ్యూక్ సియాంగు వీతశోకునికి మాఱుగ మహేంద్రుని వ్రాయుట	...	292
(5) మహేంద్రుని వృత్తాంతము, సింహాళ దేశీయులు శాద్ధుఁ గుట...	...	293
మహేంద్రుని నడత	...	„
మహేంద్రుని గుర్నడతను మంత్రు లశోకునకుం దెల్పుట	...	„
అశోకుఁడు మహేంద్రుని గతివముగ మందలించుట	...	„
మహేంద్రుఁడు మహావిరాగియై యోగి యగుట	...	294
మహేంద్రుని మహిమ	...	„
అశోకుఁడు శిలాభవనమును పాటలీపుత్రమందు నిర్మింపజేయుట	„	„
కావేరినదియందుండు డెల్టాలో మహేంద్రుఁడు మరణముఁ గట్టించుకొనుట	...	295
మహేంద్రుఁడు సింహాళ దేశమునకుం బోవుట	...	„

(6) ఆశోకుని పుత్రుల డైన కునాలుని వృత్తాంతము	...	296
స్తావము	..	,,
తివ్వనక్షత్ర తనసవతిపుత్రుని మోహించుట	...	,,
ఆమె ద్రోహచింతన	...	,,
ఆమె ద్రోహకృత్యము	...	297
కునాలుఁడు రాజాజ్ఞ ప్రకారము కన్నులఁ దోడించుకొనుట	...	,,
కునాలుఁడు బిత్తుకుఁడై పాటలీపుత్రముం జేరుట	...	298
ఆశోకుఁడు కునాలునింజూచి దుఃఖించుట	...	,,
తివ్వరక్షితను గాల్పించుట	...	,,
ఘోషనామధేయఁ డగుమునిని నశోకుఁడు దర్శించుట	...	299
కునాలునికి మరల శేత్రములు లభించుట	...	,,
(7) తివ్వనక్షత్రను గుఠించిన కథ	...	300
తివ్వనక్షత్ర రాజ్యాధికారము చేయుట	...	,,
ఆశోకుఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁ డగుట	...	,,
తివ్వనక్షత్ర యశోకుని జాడ్యనివారణ చేయుట	...	301
(8) ఆశోకుని వార్ధక్యము	...	,,
బౌద్ధసంఘముకొఱ కశోకుఁ డమితవ్యయము చేయుట	...	,,
ఆశోకుఁడు మృత్యుపాత్రయందు భుజించుట	...	302
ఆశోకుఁడు కుక్కుటారామ నుతమున కామలక ఫలంబుఁబంపుట	...	,,
ఆశోకుఁడు మృతసులకుఁ దనభూమి నంతయు ధారవోయుట	...	303
ఆశోకుని నిర్వాణము	...	304
బౌద్ధసంఘములవలన భూమి నంతయు మంత్రులు మరలఁబడయుట	...	,,
సంపాది రాజగుట	...	,,

13-వ అధ్యాయము.

ఉపసంహారము.

306-311

అశోకుడు సహజముగ సుగుణకలితుడు	...	306
బౌద్ధమతముచే అశోకుని సుగుణములు పెంపొందుట	...	,,
అశోకునియందు భూతదయాని సుగుణములుండుటను నిరూపించుట	...	307
అశోకుఁ డెల్లప్పుడు సర్వలోకమున డనుట	...	309
అశోకుని చరిత్రనుండి కుటుంబపాలన ధర్మంబెఱుంగుట	...	,,
పరమతనిరసనము కూడదనుట	...	310
అన్యమతి ధర్మవిశేషముల గ్రహింపవలెను	...	,,
ధర్మమును బరులకు బోధింపవలెను	...	,,

అ శో క మ హా రా జ చ రి త్ర.

1-టి అధ్యాయము.

మార్వరాజ్య నిర్మాణము, చంద్రగుప్తుడు.

శ్రీమదఖండధూమండలమండనాయమానం బగుభరతఖండము యొక్క పూర్వచరిత్రం తెలిసికొనుటకు గ్రంథసామగ్రి సమగ్రంబుగ లేకున్నను జరిత్రకారులు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసంబులను శిలాశాసనాదులను బహుళ ప్రయాసపడి పరిశీలించి యిప్పటికి రమారమి 4000 సంవత్సరంబుల నాఁట నుండి యాదేశచరిత్రంబును సహేతుకంబుగ లిఖించియుండిరి. రత్నాకరం బైన కాలవిభాగ మిక్రిందఁ బ్రదర్శింపఁబడును.

సం॥ మొదలు. సం॥ ముగిసె.

1. ఋగ్వేద యుగము	క్రీస్తుపుట్టక పూర్వము	2000	1400
2. తాత్ర యుగము	డిటో	1400	1000
3. నూత్ర యుగము	డిటో	1000	500
4. శౌద్ధ యుగము	డిటో	500	క్రీ. వె. 500
5. పౌరాణిక యుగము	క్రీస్తుపుట్టినవెనుక	500	క్రీ. వె. 1200
6. మహమ్మదీయ యుగము	డిటో	1201	క్రీ. వె. 1576
7. బ్రిటిషు యుగము	డిటో	1577	

ఈ వ్రాయంబూనిన చరిత్ర శౌద్ధ యుగంబునకు సంబంధించి యుండును. ముఱియు వసుంధరకు రత్నాగర్భాభిధానంబును సార్థకం బొనరించు నీ భరత

ఖండంబును వ్యాయంబుగను, ధర్మంబుగను బరిపాలించి ప్రజానురాగంబు
వడసి కీర్తిశేషుడైన రాజశిరోమణులయొక్క
గ్రంథప్రయోజనము గాని సుగుణగణాలంకారులును, జగదుపకారు
లును, స్వదేశాభిమానులును, సత్కృపరాయ
ులు నైన మహాపురుషులయొక్క గాని చరిత్రలం బ్రకటించినయెడల నవి
చదువరులకు నమం దానంద దాయకంబు లయ్యెడును.

ఈ కథానాయకుఁ డైన యశోక చక్రవర్తి కీ ధరతఖండరాజ్య మీయన
పితామహుండగు చంద్రగుప్తమహారాజు నుండి
చంద్రగుప్తుని చరిత్ర. పరంపరాగతమై యుండె. చంద్రగుప్తుం డశో
కునకు వంశ మూలపురుషుడును రాజ్యనిర్మాణ
కర్తయుఁ గానఁ బ్రప్రథమమున నీచంద్రగుప్తుని చరిత్ర సంగ్రహముగా
నుడువఁబడును.

గ్రీకుదేశపు రాజయిన మహా అలెగ్జాండరు క్రీ. పూ. 327 సం॥లో ధరత
ఖండముపై దండెత్తి వచ్చి సింధునదీ ప్రాంత
మహా అలెగ్జాండరు హిందూ దేశములను జయించి పదంపడి ధరతఖండము
దేశముపై దండెత్తి నంతను జయింపవలెనని యధిక శృష్టిం గలిగి
వచ్చుట. యుండియుఁ గొన్ని యసందర్భంబులచే
మరలిపోవుచు జయించిన ప్రదేశముల యందుఁ
దన ప్రతినిధులను ససైవ్యంబుగ నియమించెను. ఆయన బాబిలను పట్న
మున క్రీ. పూ. * 323 సం॥లోఁ గాలధర్మంబు
సెల్యుకకు. నొందఁగా నాయన ముఖ్యోద్యోగు లాయన

* క్రీ. పూ. యనిన క్రీస్తు (ఏసు) పుట్టుటకు పూర్వము అని యర్థము.
క్రీస్తు పుట్టిన వెనుక 1908 సంవత్సరములు గడచినవి. క్రీ. పూ. 323 సం॥లో
యనిన నిప్పటికి 2281 సంవత్సరముల క్రిందట అని యర్థము.

రాజ్యంబు విభాగించుకొనిరి. అప్పుడు భరతఖండమం బాహున జయించిన దేశములు సెల్యూకసు అను పేరుగల యాయన నేనాని వంతునకు లభించెను.

అన్యదేశీయు లయిన యాగ్రీకువారి పాలన యందుడుటకు పంజాబు

దేశవాసులు విగతాభిలాషు లై కుటియు

చంద్రగుప్తుడు మగధరా వారికి ద్వేషులై తమ స్వాతంత్ర్యమును మర

జ్యమునుండి విడలఁ లంబడయఁ గలహోస్తులులుగా నుండిరి. ఏత

గొట్టఁబడుట. త్కాలంబున మగధరాజ్యంబు మహోన్నత

దశం గలిగి మహాపద్మనందుని పాలనంబునం

నుండెను. తద్రాజ్యంబున చంద్రగుప్తుండనునాతఁడు యిరువదివత్సరంబుల

ప్రాయముమాత్రమే కలిగియున్నను కౌర్వధైర్య సాహసాది గుణోపేతుండై

దేశాభిమాన ధూర్వహుండై ప్రజలకు లక్ష్యస్థానమం నుండెను. ఇట్టి వీరా

గ్రేసరుఁడు తనరాజ్యమందుండినచో దనకు నపాయం బొనర్పఁగలఁ డని

శంకించి మగధరాజ్యాధిపతి తనరాజ్యమునుండి యాతని బహిష్కృతుంజేసె.

చంద్రగుప్తుడు మగధరాజునకు శూద్ర స్త్రీవలన జన్మించె నని కిం వదంతి

యొకటి యుండినను, అది చంద్రునికి గళంకము

చంద్రగుప్తుడు మగధ వంటి దని యితని చరిత్ర యే నిరూపింపఁ

రాజ్యాధిపతి యగుట. గలను. ఇతని తల్లి పేరు “ముర” కావున

నితడు మూర్ఖుఁ డయ్యెను. వంశము మూర్ఖ

వంశము. ఇతఁడు మగధరాజుచే బహిష్కృతుం డై యేకాకిగాఁ బ్రవాసము

చేయుచుఁ బంజాబు దేశమునకుఁ బోయి యచ్చటి సాహసికులను, దేశాభి

మానులను స్వాతంత్ర్యము గోరువారినిఁ గొందఱిని జేర్చుకొని ప్రబలఁడై

గ్రీకులతో, బోరి వారిం బారవోలి త ద్దేశాధిపతి యయ్యె. అ త్కాలం

బుననె మగధ భూపాలుఁడు ప్రజానురాగ రహితుండై యుండుట చంద్ర

గుప్తుం డెఱిగి యశనిపై దండు వెడలి యాయనను రాజ్యపదధ్రువనిఁ జేసి రాజధాని యైన పాటలీపుత్ర మందు సింహాసనం బధిష్ఠించె.

ఇంతకుఁ బూర్వము చంద్రగుప్తుఁడు జయించి యున్న పంజాబు మొదలయిన భాగములును దీనంజేరుటంజేసి మగధరాజ్య మున విపులమయ్యె. ఇట్లుండఁ ఘనతఁ జెందిన అలెగ్జాండరుచేఁ బూర్వము జయింపఁ బడి, కొంత కాలంబు తన స్వాధీన మొనర్చుకొఁబడి, చదంపడి మరలఁ దక్కిదేశ వాసుల వంశంబు లయిన, పంజాబు మొదలయిన ప్రదేశంబులఁ దిరిగి జయింప నుద్రేకంబుఁ గలిగి సెల్యూకసు దండెత్తి వచ్చెను. కాని మగధ

రాజ్య ప్రాబల్యమును జంద్రగుప్త మహా సెల్యూకసుచంద్రగుప్తునితో రాజ ప్రభుత్వ సామగ్ధ్యంబును గ్రహించి సంధికావించుకొనుట. సంగరోద్దమంబు విరమించి సంధి కావించు

కొనియె. దానంజేసియె యుభయరాజకుటుం

బములకు వైవాహికానుబంధంబులు కలిగెను. సెల్యూకసు తన కుమార్తెను చంద్రగుప్తున కిచ్చి వివాహముచేసెను. అలెగ్జాండరు భరతఖండమందు మున్ను జయించుమున్న సమస్తప్రదేశములను నిప్పటి ఆఫ్ఘనిస్తానమును హిందూకూఘ పర్వతముల వఱకుఁ గల ప్రదేశములను జంద్రగుప్తుని కొసంగుట, చంద్రగుప్తుఁడు సెల్యూకసుప్రభువునకు 500 ఏనుఁగుల నిచ్చుటయుఁ

గలిగెను. సెల్యూకసు సిరియా రాజ్యమునకుఁ

మెగాస్థినీస్ అను బ్రభువయ్యె. ఈరాజులిద్దఱును సంద్యనంత రము పరస్పరానురాగంబుఁ గలవారయి యుం

డుటంజేసియె సెల్యూకసుప్రభువు “మెగాస్థి

నీస్” అను బుద్ధికాలిని పాటలీపుత్రమునందు రాయబారిగా నుంచెను.

ఈ రాయబారి పాటలీపుత్రమందుఁ గొన్ని సంవత్సరము లుండెను. అతఁడు మగధరాజ్యవిశేషంబుల నశేషంబుగ లిఖించి తదనంతర చరిత్ర

కారులకు భరతఖండ ప్రాచీన వృత్తాంతసామగ్రి సుసంగినవాడయ్యె.

తల్లిభాంశంబుల యందుఁ గొన్ని యశం

మెగాస్తినసు వ్రాసిన గతంబులును లోపంబులు నున్నను మహోప

మగధరాజ్యవృత్తాంతము. కారి యయ్యె ననియె యాయనను జరిత్ర

కారులు కొనియాడిరి. ఆయన లిఖించిన

యంశంబులు సంగ్రహముగా నీక్రింద విశదీకరింపఁ బడుచున్నవి:—

(1) రాజధానియగు పాటలీపుత్రము గంగా శోణా నదుల సంగమము

వల్ల నిర్మితమైన యంతర్వేదిలో శోణకు నుత్తర

పాటలీపుత్ర నగర మన రమారమిగా 10 మైళ్ల చాడవును, 2

వైశాల్యము, మైళ్లు వెడల్పును గలిగి యుండెను. దీని చుట్టూ

మొక కందక ముండెను. దాని వెడల్పు 600

అడుగులు. లోతు 80 మూరలు. కుడ్యము పైనఁ గిరిటంబుల వలె 570 బురు

జాలును, 64 ద్వారములు నుండెను. పరిభు యెల్లప్పుడు జలపూరితంబయి

యుండెను. ఈ వృత్తాంతముచే రాజధానియొక్క విస్తీర్ణ మపరిమితమని

యెన్నఁదగియున్నది.

(2). మగధరాజ్యమందు జనులందఱు స్వతంత్రులే గాని వీరిలో బాని

సలు లేరని యీ రాయబారి లిఖించెను. ఇతర

బానిసలు. గ్రంథసాక్ష్యమువల్ల విచారింపఁగా, వాకాల

మండు సేవకావృత్తి యీ ముఖ్యాంశము

గాకున్నను సత్యము గాఁ గలదనియె చరిత్రకారులు తలఁచివారు. మఱియు

వాకాలమందు గ్రీసు దేశముననున్న బానిసవృత్తికంటె నిచ్చట బానిసవృత్తి

యొక్క సౌలభ్యమును జూచి బానిసవృత్తియే లేదని యీ రాయబారి యభి

ప్రాయపడియుండునని చరిత్రకారు లీయనను నిర్దోషిం జేసిరి.

తరగతులు.

(3) మగధరాజ్య ప్రజలు 7 తరగతులుగా నుండిరని యాయన లిఖించెను.

1. కాస్త్రినేత్రులు (కత్వజ్ఞులు)

5. యుద్ధభటులు.

2. వ్యవసాయకులు.

6. చారులు.

3. గొల్లలు.

7. ఆలోచనపభికులు.

4. శిల్పులు.

ఈ విభాగము సరిగా లేదనియు నానావృత్తులవారును గలరనియుఁ జదితకారులు వక్కాణించిరి. స్థలాంతరము దాయావృత్తులవారిం గూర్చి లిఖింపఁబడెను.

(4) రాజకీయోద్యోగిగణులు—

(1) కొందఱు భూములను గొలతలుచేసి పెద్దకాల్వలనుండి చిన్న

కాల్వలకు నీరు పాటునటులఁ దూముల నే

విధులు.

ర్పాటుచేసి యందఱికిని మాగాణివ్యవసాయ

ముకొఱకు వలసినంత నీరు గలుగఁజేసి రాజా

ననుసరించుండు మృగయుల (Royal huntsmen) పై విచారణచేసి

వారి యర్హతకుఁ దగినట్టుల వారికి బహుమానముల సేపంగుటకును శిక్షిం

చుటకును వారధికారముఁ గలిగియుండిరి. భూమి పన్నులను రాఁబట్టి భూ

సంబంధవృత్తికారులయిన చెట్లనణుకువారు, వడ్డంగులు, తువ్వరులు, గనులు

త్రవ్వవారు ఈ మొదలయిన వారిపై విచారిణ చేయుచు, నాయావృత్తుల

తల్లి రాజానకుఁ జెందవలసిన కప్పములం గొనుచుండిరి. రాజమార్గముల

నేర్పఱచి చిన్నత్రోవలను దూరమును దెలుపుటకై స్తంభములను బాటించిరి.

(2) రాజధాని సంగతులు—ఈ పంచాయతులు గాను సెక్కిక్క

పంచాయితీకి 5-గు రుద్యోగిగణులుగాను నే

పంచాయతులు.

ర్పాటు చేయఁబడిరి. ఇట్లేర్పడిన 30 మంది

యవోగ్యగతుల సంఘ మిప్పటికి నగర పారిశుద్ధ సంఘములఁ జాల యుండును. ఈ సంఘమువల్ల రాజకీయ వ్యాపారమంతయు సమగ్రముగా నెఱవేఱబడెనని గణింపవచ్చును. ఈసంఘవివరము ముం దశోకచరిత్రయందు విశదీకరింపబడును.

(6) సైన్యాంగము:—మహాప ద్దనంనుండు(ధననంనుడు) పాలించు నప్పుడు మగధరాజ్యము 2,00,000 కాలిబం సైన్యాంగము. ట్లను, 20,000 గుఱ్ఱపుదళమును, 2,000 రథ సైన్యమును 4,000 గజసైన్యమును గలిగియుం

డెను. ఈ రాజ్యమును జంద్రగుప్తుఁడు జయించి సాంచాలమును సింఘవతి ముఖద్వారము వఱకుఁ గల ప్రదేశములను దీనితోఁ జేర్చి వృద్ధిచేసిన యనంతరము సేనాపరిమితి 6,00,000 యుద్ధధటులను 30,000 తురగ సైన్యమును 9,000 గజములను 8,000 రథములను గలిగియుండె నని తెలియుచున్నది. మగధరాజ్యమునకుఁ బశ్చిమతీర ప్రదేశముల యందు గుఱ్ఱములకును, మగధ యందు సేనుంగులకును, నియమముగా యుద్ధ కాళమును గలంగఁ జేయు వాడుక యుండెను. కనుక యీ సేనాబాహుళ్యము విశ్వసీంపఁ దగి యున్నదని చరిత్రకారులు తలఁచిరి. ప్రతి యుద్ధధటుఁడు సుకబలైము, సుకవింటిని ధరించెను. మనుష్యప్రమాణంబు

ఆయుధానులు. గల వింటినుండి విడువఁబడు చాల మెట్టి డాలునుగాని, కవచమునుగాని, భేదింపఁజాలి

యుండెను. గుఱ్ఱపురారు రెండుబల్లములను సుకడాలును గలిగియుండెను. రథంబు రెండుహయంబులచేఁగాని నాలుగుహయంబులచేఁగాని లాగఁ బడెను. దానిపై మొకసారథియు నిద్దఱురథికులు నుండిరి. ఇంత బాహుళ్యసైన్యమును నిరంతరము తనయాజ్ఞానుసారముగ వర్తింపజేసి లోపాలోపములను యథాయోగ్యముగఁ బరిశీలించి శత్రుసేనాసంహారముగఁ జంద్రగుప్తుఁడు

రాజ్యరక్షణంబు గావించెను. ఇదియే చంద్రగుప్తుని యసమానపాలనా సామర్థ్యంబును బ్రకటింపజాలును.

(7) వ్యవసాయాభివృద్ధిని గుఱించి రాజకీయోద్యోగులలో గొంద

ఱిని నియమించిన ట్లిదివఱక వ్రాయఁబడి

పంటలు.

యున్నది. దానింబట్టి రాజధానికి సమీపము

నను దూరమునను నుండుక్షేత్రంబులకు జలస

మృద్ధి సమముగాఁగలిగి, దానిచే మంచుపంటలు పండుటయు, కఱవులు కఱ వగుటయు సిద్ధించినందున భూమికిఁ బంటవలంతి యను నామంబు సార్థకం బయ్యె.

(8) ప్రత్యాస్థి—జనులు సత్యసంఘులును, దంభ రహితులును, మిత

త్యయులగుటంజేసి యథాయోగ్యంబుగ సుఖంబు లనుభవించుచు ననోన్యస్య విశ్వాసపాత్రులయి వివాదములులేనివారై జీవించిరి.

(9) చారులు—సత్యసంఘులును, నూత్నగ్రాహులును, జాగరూకులు.

నయినవారిని చారులనుగా నియమించి వారి

ఉపయోగములు.

మూలకంబుగ రాష్ట్రంబునంతను నిరంతరము

చంద్రగుప్తుఁడు చూచుచుండు వాఁడయ్యె.

చారులు మృషావార్తలఁ దెల్పువారలు గానందున నీ నియామకంబు ప్రజల కును బ్రభువునకును నానందసంధాయకంబయ్యె.

మృగపణంబు లనఁగా గొఱ్ఱెలు, పాఠ్టిళ్లు, ఆఁబోతులు మొదలయిన

వానిని బండ్లములు వేయుటయు, మృగముల

రాజవినోదములు.

వేటాడుటయు రాజానకు వినోదకరంబులయి

యుండె. మృగయావినోదం లింతుకంత వివ

రింపం దగియున్నది. వేటకు మిగుల వైభవముతోఁ బయలుదేరి యున్నత

ప్రదేశములయందుఁగాని, గజములమీఁదఁగాని నిల్చిమృగముల వేటాడుదుం.

డిరి. ప్రభువు మృగయాధ్యము పోయిన దారికిరుప్రక్కలఁ బ్రాళ్లు కట్టెడయఁ
అత్రాళ్లమధ్యగా నితరులు పోయినయెడల వారికిఁ గతినశిక్షకలుగును. ఇం
కొక విశేషము కలదు. మృగయనిమిత్తముగాని విలాపాధ్యముగాఁగాని స్థలం
తరములకుఁ బ్రభువు వెడలునప్పుడు యవనదేశస్త్రీలు వెంబడియుండురు.

స్వల్పనేరంబులకయినను ఘోరశిక్ష చేయుట కనఁగా మరణదండన విధిం
చుటకుఁ జంద్రగుప్తుఁడు వెనుదీయఁడని చరిత్ర
శిక్షాస్త్రుతి. కారులు లిఖించియున్నారు.

భరతఖండములో * బియాసనదివఱకు ఆలెగ్జాండరు గెల్చియున్నప్రదేశి
మునెకొక అఫ్గనిస్థానములో ఆప్రభువు
రాజ్యవిస్తీర్ణము. జయించియున్న ప్రదేశము లనఁగా హిందూ
కూషపర్వతములవఱకుఁ గల ప్రదేశములును

అఫ్గనిస్థానములోఁ బడమటిభాగమునుగూడ సెల్యూకసు చంద్రగుప్తునికి
సేసంగెను. కొబూరు, గజనీ, గాంధారము, హిరటు పట్టణము లాయన
యొసంగిన ప్రదేశములలోనె యుండెను. మఱియు భరతఖండములో
దక్షిణమంసున్న స్వతంత్రరాజ్యము లనఁగా పాండ్య, చోళ, శేరళ,
రాజ్యములును కలింగ రాజ్యమును దప్ప శేషించిన ఖండమంతయుఁ జంద్ర
గుప్తుని యేలుబడిలో నుండెను. ఇదియంతయు మగధరాజ్య మనుపేరుచే
బరగను. ఈరాజ్యవిస్తీర్ణమున కంతటికిఁ జంద్రగుప్తుఁడె కర్తయనుటకు
వలనుపడదు. ఈయన మగధ రాజ్యమును జయించువఱకే యారాజ్యములో
కోసలరాజ్యమును తేరి యుండెను. చంద్రగుప్తుఁడు రాజ్యాధిపతి యగుటకుఁ
బూర్వమే మగధరాజ్యము సింధునదివఱకు వ్యాపించియుండు సనియు,
అవంతిరాజ్యమును లోఁబఱచుకొనియుండె సనియుఁ దెలియుచున్నది.
పదంపది పంచాబుదేశమును, సింధు నదీముఖప్రాంతప్రదేశములను, బైనిప్రా

* ఇది పంచాబుదేశమునందలి సింధునదియొక్క యైదుకాఖలలో నొకటి.

వినప్రకారము సెల్యూకసుచే సుసంగబడిన దేశములను, చంద్రగుప్తుడు మగధరాజ్యములొక జేర్చెను.

జన్త ప్రాధవంబు లేకున్నను వీర అశ్వజోషేతుండై స్వసామర్థ్య సమర్థితంబైన మగధరాజ్యంబు నప్రతిహతతాస చంద్రగుప్తునిమరణము. నుండై, రాజ్యపరిపాలనదత్తుండై, 25 సంవత్సరములు పాలించెను. తనబుద్ధిపై భవంబును బూర్తిగఁ బ్రకటింపినయీచంద్రగుప్తుఁ డుత్తమప్రభుగణపరిగణనార్హుండయి ప్రే. పూ. 323-వ సం॥లోఁగిరి శేషుం డయ్యెను.

కా. సామూఖ్యుండగు చంద్రగుప్తుఁడు విశేషప్రజ్ఞయున్ ధైర్యయున్ భీమాటోపముఁ గల్గి, సాహసికులశ్వేఁగూర్చి, పాంచాలను న్భూమింగైకొని, నందునింగెలిచి తద్భూపాలుండై స్వీయమా నామంచే భయదంబుగాఁగ ధరవిన్నాణంబుగా నేలెఁగా॥

2-వ అధ్యాయము.

అశోకుఁడు రాజగుట, కలింగరాజ్యసంపాదనము.

చంద్రగుప్తుని యనంతరము మగధమహారాజ్యమునకు క్రీ. పూ. 297 సం॥ నం దాయనపుత్రుం డయిన చిందుసారుఁడు చిందుసారుఁడు మగధ నిరాటంకముగాఁ బ్రభు వయ్యెను. ఇతనికి రాజ్యాధిపతి యగుట. “అమిత్రఘాతుఁ” డని పౌరుషనామంబు కలదు. అనఁగా శత్రువులను సంహరించువాఁ డని యర్థము. దీనం జూడ నర్హదానదికి దక్షిణదేశములఁ గొన్నిటి నీయన జయించియున్నట్లుపాఠంపఁ దగియున్నది. ఈతనికొలంబున నెలూరికగు కొలధర్మంబు నొందఁగా నాయనకొమారుఁడు శిరియాదేశమునకు రా జయ్యెను. ఈరాజును, ఈజిప్టుదేశప్రభువును, చిందుసారునితో మైత్రిం బాటించిరి. పాటలీపురమున “మెగాస్తనిసు”నకు మాటుగా “దీ మెకా సు”ను రాయబారిగా నా సిరియాదేశపురాజు నేమించెను. ఈవిషయంబు కన్ప చిందుసారుని గుఱించి పురాతనగ్రంథములలో విశేషములు లభింపఁ బడి యుండలేదు. ఈ ధూపతి క్రీ. పూ. 297-273 వఱకు నెవ్వడిగాఁ బాలనఁ జేసెను. ఈ నెవ్వడికిఁ జంద్రగుప్తుని యనివార్యములయిన రాజ్య నిబంధనలె కారణములని నిస్సందేహముగ గ్రహింపఁదగియున్నది. చిందు సారుఁడు జీవించియుండఁగాఁ దదీయపుత్రుండగు నశోకుఁడు యువరాజుపద స్థుండై యాయన యాజ్ఞానుసారంబుగ నుజ్జయినీనగరమును రాజ్యప్రతి నిధిగా నుండెను. క్రీ. పూ. 273 సం॥లోఁ దండ్రి మరణింపఁగా ననంతర

మహామండల మగధరాజ్యాధిపతి యయ్యె. కాని పట్టాభిషేకమహా

అశోకుడు ప్రభువగుట. తనము తదనంతరము 8 సం॥ల కనగా
క్రీ. పూ. 269 సం॥లో జరిగెను.

ఈ కాలయాపనమును గుఱించి హేతుపూర్వకముగానే చరిత్రకారులు
భిన్నాభిప్రాయులయిరి. సింహళదేశపు పురా
పట్టాభిషేకకాలయాపన తన చరిత్రలలో నిట్లని లిఖింపఁబడియున్నది.
కారణములు. బిందుసారునికిపదునాఱురుభార్యలవల్ల నూఱు

మొదలు పుత్రులు కలిగిరి. వారిలో క్షేష్ఠుఁడు
సుమనాహ్వయుఁడు. కనిష్ఠుఁడు తిస్సనామధేయుఁడు. ఈ కనిష్ఠుని జననికి
కొండొక పురుషునివలన నశోకుం దుచ్చవించెను. భరతఖండ పశ్చిమప్రదే
శములకు రాజప్రతినిధిగా బిందుసారుఁ డశోకుని నియమించెను. తండ్రికి
మరణవ్యాధి సంభవించె ననువార్త తనకుఁ దెలియఁగానే యశోకుడు ఉజ్జ

యిననగరమునుండి నిర్గమించి రాజధానియగు
అశోకునకు నుష్టాశోకుడని పాటలీపుత్రమునకు వెల్లి తన క్షేష్ఠసోదరుఁ
డగున సుమనుని గడమసోదరులను దొంబడి
పేరువచ్చెననుట.

యైననుండ్రను సంహరించి కనిష్ఠుడగు తిస్స
నామనిమాత్ర ముపేక్షించి మగధరాజ్యప్రభువనగా భరతఖండాదీశ్వరుం
డయ్యె. ఇట్లు సోదరుల నిందలను చంపుటంజేసి నుష్టాశోకుఁ డని యప
ఖ్యాతిం జెందెననియు లిఖింపఁబడియున్నది.

ఈవిషయమై బుద్ధకాలపు హిందూదేశచరిత్రకారుఁ డిట్లు వ్రాసెను:—

“సింహళ పురాణంబులం దసంగతాంశంబు
బౌద్ధకాలహిందూదేశ లుండుటంజేసి యవి నిర్దుష్టంబు లనుటకు వలను
చరిత్రకారుని యభి పడదు. మఱియు నవి యశోకుని కనంతరము
ప్రాయము. 5 లేక 6 శతాబ్దములు కడచినవివృత్తు వ్రాయఁ

బడినది. అయినప్పటికి నవి కాసనాదులతోఁ జాలభాగ మేకీర్ణించుచున్నందునఁ బూర్వవృత్తాంతములం దెలిసికొనుటకు ముఖ్యాధారము లగుచున్నవి. కాబట్టి యుద్ధప్రసక్తిలేకయే యశోకుఁడు మగధరాజ్యసింహాసన మధిష్ఠించియుండఁడు.”

ఇది యిటుండ నశోకుని సోదగసోదరీజనంబు లాయనప్రభుత్వ మధ్యకాలమువఱకు సజీవులయి యుండిరనియు, వారందఱును రాజకుటుంబములోఁ జేరియుండిరనియు నారలయందుఁ బ్రభువునకు నత్యంతాదరము కలదనియు కాసనంబులు ఘోషించుచున్నవి.

మఱియుచంద్రగుప్తుండు తన ప్రచండవోద్బంధబలంబుచే నాస్థించి, యనుపమానంబును నిరాటంకంబు నగు కాసనంబుచేఁ బరిపాలించిన మగధరాజ్యంబు బిందుసారుని బాహుపీఠియందుఁ బంచవింశతి (25) వత్సరంబు లభాధితంబుగ వసియించె. తదనంతర మారాజ్య మశోకునిపాలనాధీనంబగుటకు ఘోరయుద్ధంబులుగాని, క్రూరహత్యలుగాని, రక్తప్రవాహములుగాని తటస్థించుటకవసరంబుండెనని నుడువుటకుఁ గారణంబుగానరాదనియు, నన్యతవాదులయిన సన్యాసులచే లిఖింపఁబడిన పూర్వచరిత్రలయందుఁ గల్పితకథలకుఁ గొంచువలేదనియు, నశోకచరిత్రకారుఁడయిన విక్టసెంట్ ఎ. స్మిత్ సిద్ధాంతి కరించెను.

చంపాగ్రామవాసి యగు బ్రాహ్మణునికూతురయిన సుభద్రాంగిని ఆమె జనకుండు పరిణయార్థము బిందుసారునికి సమర్పించి రాజభార్య లామెను దాసింగాఁ గైకొనునట్లు తంత్రముచేసిరి. పదంపడి యామె తన కాశల్యముచేఁ దాను బ్రాహ్మణ కన్య యగుటను బిందుసారునికి ప్రతపఱచి నమ్మించి ప్రభువుయొక్క ప్రేమను

బడసెను. అశోకుడు, విగతశోకుడు అనుపుత్రద్వయంబు బిందుసారునివలన నామెకుఁ గలిగిన నేపాళదేశమందున్న భరతఖండపూర్వచరిత్రవలనం దెలియవచ్చుచున్నది.

కుటీయుఁ దత్పుత్రద్వయంబులొ శ్రేష్ఠుడైన యశోకునిమీఁదఁ గంటెఁ గడకుభార్యవలనఁ గలిగిన పుత్రసంఘములొ శ్రేష్ఠునిమీఁద బిందుసారుని కధికప్రేమ యుండెను.

అశోకునియందు మహావీరలక్షణంబులను గనిపెట్టినను ఆయన దైవబలంబు గలవాడని గ్రహించినను దన యవసానకాలంబున సింహాసనారోహణమునకు బిందుసారుఁ డశోకునిం దలంపక యాపుత్రునె రావించెను. అతని యందుఁ గొన్నికారణంబులచే నమాత్యాదివర్గంబు బద్ధద్వేషంబై కూహక వృత్తిచే నతఁడు తురణించునటులఁ జేసి యశోకునిరాజ్యపదంబు నందునిల్పి నటుల హిందూచరిత్రలవల్లఁ దెలియుచున్నది. ఎట్లయిన నశోకుని సింహాసనారోహణము కించిత్రలహపురస్సరం బైయున్నటులనె యూహించఁ దగియున్నది. సింహాళదేశచరిత్రలును హిందూదేశచరిత్రలు నీచరిత్ర కను బంధములుగా లిఖింపఁబడును. కనుక వానివలనఁ దత్కాలస్థితులు పవిత్ర రంబుగఁ జనువరులకుఁ దెలియఁగలవు.

వక్ష్యమాణచరిత్రాంశంబులకు నిమకంత సంబంధించినందుఁ గాన నిం

కొకవిషయం బిచ్చట నె వక్కాణింపఁబడును.

అశోకుఁ డొకవర్తకుని జనక నియామకంబున నశోకుఁ డుజ్జయనియం కొమరితను వివాహమాడుట. ను రాజప్రతినిధిగ నున్నప్ప డొకవర్తకుని

కొమార్తెను బాణిగ్రహణంబుఁ జేసికొని యామెవలన కుహింద్రుఁ డనుపుత్రుని సంఘమిత్ర యనుపుత్రకును బడసి తాను పాటలీపుత్రమునకుఁ బోవునపుడు హీనస్త్రీ యనుచు నామెను విడిచి వెళ్లె నని సింహాళచరిత్రలయం దున్నది.

అశోకుని ప్రభుత్వకాలముయొక్క యాదర్శవర్షముల విశేషములును
 జరిత్రలు గాని శాసనములు గాని విశదపఱచి
 అశోకుడు కళింగరాజ్య యుండలేను. తొమ్మిదవసంవత్సరమున కళింగ
 మును జయించుట. రాజ్యముపై నశోకుడు యుద్ధయాత్రఁ
 జేసెను. కళింగ దేశము బంగాళాఖాత తీరమున
 మహానది గోదావరి నదులకు నడుమ నున్నప్రదేశము. ఈరాజ్యము సాకాల
 మం దనగా క్రీ. పూ. 262 సం॥లోఁ బ్రబలముగా నె యుండెను. అది
 60,000 కాల్బలమును, 10,000 గుఱ్ఱపు దండును, 700 ఏనుఁగులను గలిగియుం
 డెను. కాళింగులు స్వాతంత్ర్యముం గోరి వీరావేశంబుతోఁబోరాడిరి. వీరు
 మగధరాజ్యమునకు నంతఃపక్షు లోఁబడియున్నట్లు కనుపట్టదు. ఘోర
 యుద్ధానంతరము దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిసమేతయై జయలక్ష్మి అశోకుని భుజదం
 డంబుల నలంకరించెం గాన కళింగరాజ్యము మగధరాజ్యమునకు లోబడెను.
 ఈజయంబును బరరాజ్యసంపాదనంబు నశోకున కానందంబు నొసం
 గక యెడతెగని విచారంబునకుఁ గారణంబు
 అశోకుని విచారము. అయ్యె. మఱియు నీజయశాలి తనవిచారం
 బును విజితలకప్తంబులును శిలాక్షరంబులతో
 శాశ్వతవచనంబులఁ జేసె. ఈశాసనగ్రంథంబు నెప్పుడు చదివిన నది
 చదువరుల డెందంబులను వ్యసనంబుచే నుజ్జూత లూగించుటంజేసి యశోకుని
 విచారంబు కాలప్రవాహంబుపై ననవరతయాత్రం జేయుచున్నట్లు దోఁచెడు.
 అది యటుండ నీచింతాబీజంబు అశోకుని హృదయక్షేత్రంబున గాటంబుగ
 నాటుకొని క్రమక్రమంబుగఁ బ్రవృద్ధంబై ప్రబలవృక్షంబై లోకానందకరం
 బయినధర్మస్థలంబు నుదయించఁజేసె నని ముందు చెప్పఁబోవువృత్తాంతం
 బులు విశదీకరింపఁ గలవు. అశోకుడు తాను నిర్మించినశాసనములయందు
 “ప్రియదర్శి” యనునామాంతరంబు వహించెను. కళింగయుద్ధానంతరము

8 సరిలకు నిర్దిష్టపడిన పదమూడవ శిలాశాసనమునందు నశోకుం డిట్లు లిఖింపఁజేసె.

18-వ శిలాశాసనముం
నున్నవిచారవచనములు. (1) ఘనతపహించిన ప్రియదర్శి
ప్రభువు, సింహాసన మెక్కినపదంపడి తొమ్మి
దవ వత్సరంబునఁ, గాళించులను జయించెను.

(2) ఒక లక్ష యేఁబదిచేల జనులు చెఱఁబెట్టఁబడిరి. లక్ష సైనికులు
హతు లైరి. ఇక నెందఱో రోగానులచే నశించిరి.

(3) కళింగరాజ్యసంపాదనము మొదలుకొని ప్రభువు ధర్మసంరక్ష
ణంబుఁ జేయుచు పౌద్ధధర్మావలంబి యై తద్ధర్మశాసనములను బ్రకటించెను.

(4) కళింగరాజ్యము జయించినందుకు రాజు చింతించుచున్నాఁడు.
ఏలయున నూతన రాజ్యసంపాద నేచ్ఛవల్ల హత్య, మరణము, చెఱఁబట్టుట,
యిట్టి ఘోర హూఁ కృత్యములు ప్రభువునకు గాఢవిచారకారణంబులు గా
నున్నవి.

(5) ఇంతకంటె విచారపడుటకుఁ గొండొక కారణంబు కలదు. ఏమనఁ
గ అట్టిదేశములయందు బ్రాహ్మణులు, యతులు, నానాజాతులవారు, సంసా
రులు నుందురు. వీరు మహాజనులకును జవనీజనులకును గురువులకును విధే
యులై మిత్రులను బరిచయులను జతకొండ్రును బంధువులను, నేవకులను,
యథావ్యాయంబుగ నాదరించుచు నైవభక్తియుతులై యుందురు.

(6) తాదృశులకు బలాత్కారమును, వధయుఁ, బ్రేమాస్పదులనుండి
వియోగమును చాటిల్లును.

(7) యుద్ధానంతరము సజీవు లయియున్నవారలు యుద్ధమందు నశిం
చిన తమ స్నేహితులను, బంధువులను, బరిచయులను బ్రేమచేత దలఁపక మా
నరు. కావున జీవించియున్నవారికిని నివ్వినంబుగ భేదంబులు కలుగఁజేయుఁ
బడుచున్నది.

(8) ఇట్లు వారల నలముకొనినముఖమంతయు రాజానకు విచార కరం బయ్యున్నది. ఏలనన బ్రాహ్మణులయొక్కగాని విరాగులయొక్కగాని సంఘములు లేనిదేశమును దమకాళయందు మాత్రమే యభిమానము గలప్రజ లుండుదేశమును లేవు.

(9) కలింగ దేశమును ముద్ధనిహతు లయినవారియొక్కగాని కౌరా గ్యహావాసులయొక్కగాని సంఖ్యలో తాంశమయినను సమాప్తాంశమయినను బ్రభువు నయినవాకు సాంద్రదుఃఖవి యం బయ్యున్నది.

(10) ఏమానవుడు గాని తన కన్యనివలన బాధ కలిగినను సాధ్య మగువఱకు నాబాధను సహించవలసినదె యని ప్రభు వభిప్రాయబడుచున్నాడు.

(11) తనరాజ్యమం నున్న యాటవికజనంబులన న్వేషించి నిర్మూలంబు చేయు మని యమాత్యవర్గంబు హితోపదేశంబుఁ జేయుచున్నను వారిని బాధించుటకుఁ దాను సమర్థుం డై యున్నను వారియెడల రాజా కనికరముఁ గలిగియుండును. దుష్టకృత్యములను మానినయెడల వారిని నేను నశింపఁజేయ నని వార్షిక దెబ్బలుచున్నాను. సమస్తదేవులును సురక్షితిముగ నుండి యింద్రి యోదేశముల నడచి చిత్తిశాంతిఁ గలిగి మఖం బుండుట ప్రభువుయొక్క యభిప్రాయము.

(12) ధర్మజయమే జయ మని ప్రభువుయొక్క తలంపు.

అశోకుడు శాస్త్రమతావలంబి యై జిహావధిగాఁ దదానరణంబు స్వయం

మొగా సునర్పుటకు నిశ్చయము కలవాడై	
బౌద్ధభిక్షువుల	సర్వజనులచే నాచరింపఁజేయఁ గుతూహలి
కల్పితకథలు.	యయ్య నని గ్రహించుటకు నీవదమూఁడవ
	శిలాశాసన మొక్కటియై ముఖ్యాధారము.

అసంగతములును విపరీతములు నయినకల్పితకథలను వ్రాయుటకు దడుపు.

లయినభీతువు లీమహాసభువు తనమనస్సు నీట్లు ధర్మమార్గానుసారంబుగ
 మార్పునొనటకు కారణంబులం నింబునట్టి వేనా కొన్ని కథలు వ్రాసిరి;
 కాని స్రభువు స్వయముగా వచించి వివరించిన యంశంబుల కః యను
 కూలించియుండనందున విశ్వాసపాత్రములు గాఁజాలవు. బౌద్ధమతబోధకుం
 డొకామెకఁ దశోకునికి బౌద్ధమతమును బట్టుదలతో బోధించి హృదయం
 బున నాటునటులఁ జేసి యుద్ధజనితము లయినహోరికృత్యములకుఁ బరిత
 ఁంచులాగున నెవరించియుండవచ్చుననియూ,
 ఉపగుప్తుఁ దశోకునికి అభీక్షువు ఉపగుప్తుఁ డయిననుండె ననియూఁ
 ధర్తంబు దెల్పెననుట బూర్వచరిత్రలు కూడఁ దెల్పుచున్నవి.
 ఇట్లుండ నశోకుఁడు తాను పరబోధితుండు
 గాక స్వయంబుగ బౌద్ధమతంబుఁ గైకొని యభివృద్ధిం జెందితి నని నెక్కి
 వక్కాణించెను. అయినను బరబోధితుం
 అశోకుని వచనములు. డనియే చరిత్రకాగు లాహించిరి. ఎట్లయినను
 గలిగిన జ్ఞానము నిత్యమై సత్యమై లోకోప
 కారకమై యనేకశాసననిర్మాణమునకును నాని వినియోగమునకును సాధకం
 బయ్యె. ఇచ్చట నెక్కవిశేషంబును గ్రహిం
 చరిత్రకాగుల యభీ పవలసియున్నది. ఈభిరితఖండమందుఁ గాని
 ప్రాయము. యూగోపుఖండమందుఁ గాని మేరాజయి
 నను రాజసమృత్తి ప్రధానుఁ డయియుండిజ్ఞాన
 మార్గావలంబి యగుట చిత్రంబుగఁ దోచును. మఱియు నాత్మయంగుఁ గాని
 వై వమంగుఁ గాని లక్ష్యమసంధానము లేకుండ శేవల ధర్మానుష్ఠానంబువల్లను
 ఇంద్రియజయమువల్లను నిర్వాణపదంబు నొందెన నని బౌద్ధధర్తంబునువిశ్వా
 సింది యట్టిరాజా కడంగుట చిత్రతరంబుగ నున్నది. సామాన్యబుద్ధిశాలి
 కిది దుస్సాధ్యంబు. కాఁబట్టి యశోకుం డనన్యసామాన్య మగుబుద్ధినికొసం

బును నిశ్చయజ్ఞానంబును గార్యనిర్వాహక సామర్థ్యంబుఁ గలవాఁడని చరిత్రకారులు వర్ణింపరి.

తాను స్వయముగానే బౌద్ధమతముం దభివృద్ధి నొందితి ననెడియశోకుని వాక్యంబు జూచిన పరిపాలనకు వచ్చినపద కలింగరాజ్యజయానంతరము మూడవవత్సరంబునలిఖింపఁబడియే. కడపటి రాజ్యపరిపాలనయం శాసన మిరువదియైనిమిదవవత్సరంబున లిఖిత దశోకునిముఖ్యోద్దేశము. మయ్యె. ఈమధ్యకాలమును లిఖింపఁబడిన యన్ని శాసనములయందు ధర్మమాలిక మయిన జయమె జయ మనువాక్యంబునకు నసంగతంబుగ నేమియు నశోకునిచే వ్రాయఁబడలేదు. తనపరిపాలనకాలంబులోఁ దొమ్మిదవవత్సరంబునఁ జేయఁ బడినకలింగరాజ్యసంపాదన తప్ప మఱి యేయుద్ధకార్యము నశోకుఁ డొనర్చక తననంతరము బౌద్ధమతసిద్ధాంతములను బ్రకటించి వ్యాపింపఁజేయుట చేఁ దనప్రజలకును ప్రాంతదేశప్రజలకును సౌఖ్యమును ధైర్యమును గలుగజేయు ముఖ్యోద్దేశముతో గాజకీను ప్యవహారములయం దాయన తనపరిపాలనకాలం బపనయించె. ఆయన పాలనయొక్క పదునాల్గవవత్సరంబునఁ బనియవ శిలాశాసనము నెలయింపఁజేసె. వీనియందు ధర్మకీర్తినియుద్ధకీర్తిని గలవ్యత్యయమును ముఖ్యముగాఁ బ్రదర్శించెను.

మ. ఘన మైంట్రికలింగరాజ్యమును సంగ్రామంబునం గెట్ట తజ్జని తానేక జనప్రణామమునకుం జాలంగఁ జింపిల్లి త్వున్లును దూషింపుదు, నన్యరాజ్యములకై జన్యంబుఁ జాలింతు నాకును నారాజ్యము చాలునం చనె, నశోకుం డెంత సుస్లోకుఁడో॥

3-వ అధ్యాయము.

అశోకుఁడు బౌద్ధభిక్షువై మతవ్యాపకముచేయుట.

అశోకునకు అశోక వర్ధనుఁడనియు నామంబు కలదని చరిత్రలవల్లఁ గనుపట్టుచున్నది. ఈప్రభువు పాలనమునకు వచ్చిన అశోకుఁడు భిక్షువగుట. తొమ్మిదవయేట ననఁగా క్రీ. పూ. 268-వ సంవత్సరములో బుద్ధమతోపాసకుఁ డయిన ట్లియన వచనములవల్లనె యగపడుచున్నది. తదనంతరము తన్తతసిద్ధాంత శ్రవణసంజాతోత్సహియై యాసిద్ధాంతంబులు స్వర్ణద్వారకవాటపాటనం బొనర్చి యీజన్మమందును ముంజన్మమందును మానవకోటికి క్షేమ సుఖ దాయకము లగునని భావించి తన్తసిద్ధాంతరక్షణవ్యాపకంబులయందుఁ దన జీవితకాలమును రాజ్యసాధనములను నుపయోగించుటకుఁ గృతనిశ్చయముఁ డయ్యెను. ఈకారణంబుననె యశోక వర్ధనుఁడు క్రీ. పూ. 268-వ సంవత్సరంతమును సప్రమాణంబుగ భిక్షువయి సంఘ ప్రవేశం బొనరించెను. పిమ్మటఁ బరమహంస పాలనా వత్సనములతో బౌద్ధమతాంగిమార్గ మందుఁ బ్రవేశించిన క్లైనిమిదవశిలాశాసనము ప్రకటించుచున్నది.

మహారాజువైభవానుభవంబందున్న యీ యశోక వర్ధనుఁడు దాని నకారణంబుగఁ ద్యజించి భిక్షువగుటకు సాహసిం అశోకుఁడు విక్షువగుటను చుట వర్తమాన యుగోపుఖండ వాసులకు గూర్చి పాశ్చాత్యుల సంగత్యాప్సదం బగుటంజేసి మొదటిలఘుశిలా యభిప్రాయము. శాసనంబునంగల యశోకునిస్వవచనంబు లనఁ

గా సాధ్యమయ్య (2½) వత్సరములవఱకు నిర్లక్ష్యపాపముండదుగా నుంటి నను
లిఖితం బాధారంబుఁజేసికొని యాయన స్వీకరించిన భిక్షుత్వము నేమారీతిగ
వారన్వయింపందొడంగిరి. అశోకుని వచనంబుల శబ్దార్థానుసారంబుగ నన్వ
యించి యంగీకరించుటకు సంశయింపఁ డని
కూరపాటుఁడను డైన లేను. చాణక్యవంశ ప్రభువయిన కుమార
ప్రభువు. పాటుఁ డనుడైనఁడు తాను బౌద్ధమత సం
ఘాధిపతివని విరుదువహించి యిదిగవ నియ
మంబుల ననుసరించెదనని ప్రమాణంబుల ననేకపర్యాయములు నేసినట్లు
బూలగు చరిత్రకారుఁ డుదాహరించి యుం డెను.

1. ఇంద్రియముల వశపఱచుకొనుట;
2. ఆత్మ పానములయందుఁ బరిమితత్వము;
3. జంతుమాంసవర్జనము;
4. సాంఘికులసామును ప్రభువు గ్రహింపకుండుట.

తద్విధంబున నె యశోకుండును జేసి యుండువచ్చును.

సింహాశ్రీష్టితమగును బుద్ధాగురులు సామాన్యజనులు ప్రమాణంబులు
చేసి బౌద్ధధర్మం బవలంబించి కొంతకాలం
పాశ్చాత్యుల సంశయ బాచరించి పిమ్మట విరమించుట యిప్పటికిని
నివారణ. గలను. సామాన్యులకె యిట్టి యవకాశం
బున్నప్పుడు ప్రభువున శ్రేమిప్రతిబంధకం బుం
దును? ఇది యును గాక బుద్ధమతబ్ర వేశనిబంధన లనివార్యములను జీవితకాల
దీక్షఁగలవియుఁ గావు. భిక్షుత్వమునుగూడ స్వనగరియందెరాజు కులధంబుగ
నెఱవేర్చుకొనఁగలఁడు. ఇది యిట్లుండ నశోకుని తరువాత 1000 సం
త్సరములకు నీ దేశమున కేతెంచిన చీనాదేశగూఢ్రికుఁడు శిలాప్రతిమలయం
దశోకుఁ డొకవిధమయిన భిక్షుత్వము ధరించినట్లుం డెనని లిఖించెను. ఈ

కారణంబులం బట్టి యశోకుడు భీతువగుటకు సందియం బుండదని యశోక చరిత్రకారుడైన విన్ సెంట్ ఎ. స్మిత్ సమర్థించియుండెను.

బౌద్ధమతరక్షణమునందును వ్యాపకమందును నభిలాష వృద్ధియైన కొలంది స్వరాజ్యమందు మతాభివృద్ధిఁ అశోకుడు ధర్మోప దేశముటయేకాక ధర్మోపదేశకుల నన్యరాజ్య దేశకులను బంపుట. ములకుఁ బంపుటయను మహోద్యమము నుప క్రమించెను. పరుసెకండవ పాలనవత్సరా

నంతరము గొండు సంవత్సరములలో సింహళమునకును దక్షిణప్రాంతముల నున్న స్వతంత్రరాజ్యములకును, బొంబాయితీరమునకును, మహారాష్ట్రదేశ మునకును, హిమాలయపర్వతములకును, కాశ్మీరదేశమునకును, గాంధారమున కును, పైగోదేశమునకును, ధర్మోపదేశకులను బుత్తెంచెను. ప్రతిదేశమునకు నయిదుగురిని సమూహముగాఁ బంపెను. వారిలో నొకఁడు ప్రధానోప దేశకుడు కడనువారు సహాయోపదేశకులు.

సిరియా, ఈజిప్టు, మాసిడోనియా (Macedonia), ఎపిరసు (Epyrus).

క్యరీను (Kyrene), దేశములకుఁగూడ ధర్మోప

కొన్ని దేశములకు ధర్మోప దేశకులను బంపినట్లు పరుమూడవశతాబ్దమున

దేశకులను బంపలేదనుట. మంగున్నది. పైనుదాహరింపఁబడినవారుగ్రీసు

దేశపురాజు లయి యుండిరి. ఆ దేశములకు

ధర్మోపదేశకులను బుత్తెంచియుండుట యవాస్తవంబనియుఁ బరదేశాధిపతియు విజాతీయుఁడు నైన బ్రభువు చేయు నుపదేశంబులను విశ్వసించి వాగు తమ మతసిద్ధాంతములను దృఢించియుండరనియుఁ దెల్పుచు, నటుల ధర్మోపదేశ కుల నాదేశములకుం బుత్తెంచిన విషయము పురాతనచరిత్రలయందుఁ గానం బడెను. మఱియుఁ బ్రభువు లొత్త స్తవలోలురు. కనుక తద్వ్యవం బించుకంత యశోకునియందుఁ బొడనూపెనేమో యని బౌద్ధకాల హిందూదేశచరిత్ర

కారుడైన డేవిడ్సువొర వ్రాసియుండెను. ఇది యల్పవిషయంబని తలచి యేమొ దీని నశోకచరిత్ర కారుఁ దుదాహరింప కుపేక్షించెను. ధర్మోప దేశకులు వెల్లిన ప్రతి ప్రదేశమందును బౌద్ధమత మవలంబింపఁబడిన దని భిక్షులు వ్రాసిన కట్టికథలను నవ్వుఁగూడకున్నను, ఆయా దేశములయందు బౌద్ధమతమునకుఁ బునాగులయిన నేర్పడినట్లు నుడువవచ్చును. సింహళమునం దప్పటినుండి నేటివఱకును బౌద్ధమతావలంబన మున్నది.

సింహళద్వీపమునందు బౌద్ధమతస్థాపనవిషయమై కొంతవిశేషంబు కలదు.

బోధగయయం గున్నప్పటింబుక్రింద నానీ

సింహళద్వీపమునకు బోధి మండై శాక్యముని విజ్ఞానవంతుం డయ్యె నని

వృత్తశాఖను గొంపోవుట. తత్త్వవృత్తశాఖను మహావైభవముతో నుత్సవం

బొనర్చుచుఁ గొనిపోయి సింహళమండ ప్రాంతము

చిరి. ఈవైభవం బంతి ను సాంచివనప్రాగ్నిలాద్వారమందుఁ బ్రహమాకా

రంబుగాఁ జెక్కిఁబడియె. ఈలాప్రమాద భీతియుమువలననే పురాతనము

లయి గుండెను. దిగువభాగమం గున్నప్రహమలలో మధ్యగా బోధివృత్తము

చెక్కిఁబడినది. ఇట్లే గయయం గున్నబోధివృత్తముచుట్టు సగ మెత్తిన

నావరణగా నశోకునియాలయ మున్నది. శిలాప్రహమలలో బోధివృత్తమునకు

నిరుప్రక్కల గాయకజన ముండిరి. తూర్పున గాజకీయుఁ డొకఁడు హయా

వరోహణం బొనర్చుచున్న ట్లొన్నది. ఈరాజ్యం డశోకుం డయ్యుం

డును. ఈప్రహమలలో నుత్తరభాగమం గున్నవానిలో మొకదుంధిమండు

జిన్నబోధివృత్తంబు ప్రదర్శింపఁబడియె. దానికిఁ బడమగుగా గొప్పపరివార

మును అనిగుద్ధపుర మొ లేక తామరల్పినగరి మొ చెక్కిఁబడెను. ఈయంభయ

నగరములలో దేనిలో బోధివృత్తమును సింహళమునకుఁ గొనిపోవుటకుఁ

బూర్వము తీసికొనిపోయి యుండుదు. దిగువభాగమం దొక పార్శ్వంబున

మయూరంబులను రెండవపార్శ్వంబున సింహములను జెక్కిరి. ఇందు

మయూరములు మూర్త్యవంశపుగుఱుకులుగను సింహములు సింహశ్రేణువుల
గుఱుకులుగను ఉన్నవి. మయూరశబ్దమునుండి కొన్నిమాఱ్ఱులు పొంది
మూర్త్యశబ్దము వచ్చియుండును. ఇవియును మఱియు ననేకవిషయంబులును
సవిస్తరముగా సింహశ్రేణులయందున్నవి. తద్విషయంబుల నన్నిటిని జరిత్ర
కారు లేకగ్రీవముగా విశ్వశింపకున్నను బోధివృక్షము నింతయుత్సవము
తోను వైభవంబుతోను గొనిపోవుటమాత్రము సత్య మనియె యెంచవలెను.

ఈవిషయమై సింహశ్రేణులు మనోహరములుగాను జ్ఞానబోధకములు

గాను లిఖింపఁబడినవి. తదాదిగ నింతవఱకును

సింహశ్రేణురాజములవలన బుద్ధమతగ్రంథసాముగిని సమృద్ధిగా నుంచి
యుపకారము. తాత్కాలిక పరిజ్ఞానములు-తిదనంతరసంతతులకుఁ

బారంపర్యజ్ఞానఫలదాత లయి చరిత్రకారుల

కస్పటిశౌధహింమానుతంబులవివరంబు వివరంబుగఁ దెలియఁజేసిరి. ఇట్లని
శౌధకాలహింమాదేశచరిత్రకారుఁడు వ్రాసెను. వైది వ్రాసినప్రకారము
ధర్మపదేకులను బంపుట మానవచరిత్రలో బహుముఖ్యవిషయమై యున్నది.

అశోకుఁడు శార్థమతము నవలంబింపకపూర్వ మినుతము కెండువందల

యేఁబది సంవత్సరములు గంగానది పల్లపు

అశోకునికిఁ బూర్వమునను ధూనులందు మాత్రమే వ్యాపించియుండెను.

దనవాతను బుద్ధమత ఇంతసంకోచముగా తత్కాలముం దున్నమత

వ్యాప్తి. మియశోకునికాలమందు బహుదేశమత మగు

టంజూడ శౌధమత మనులతను బుద్ధమునిసిం

హుడు తనబోధరంబుచే వృద్ధి గావించి సంఘమునుపందిరి నేర్పఱచి కొంత

వఱకు వ్యాపింపఁజేసి ననియుఁ బదఁపడి 250 సం॥లకు నశోకుఁ డనుధర్మ

క్షేత్రకృషినుఁడుకాసనములను స్తంభంబులను బహుప్రదేశములందు స్థాపించి

సంఘ మనుపందిరిని విస్తరించి, తననిర్మలబోధరంబుచే దన్నతరూపలతను

తస్మిన్ బోషించి, దానిని నిరాశంకముగ వ్యాపింపజేసి, యాలతా సంతృప్తార్థము ధర్మోపదేశకులను కావలికాండ్ర నుంచి, నిర్వాణఫలంబుఁ గావించె ననియు వర్ణింపఁదగియున్నది.

తౌద్ధ సన్యాసులు వ్రాసినవితచరిత్రలయందు నశోకుండు మతాచార్యుల యధీనము నుండి వారిచేతులలోఁ గీలుబొత్తు వలె నాడుచుండె ననియు ధర్మోపదేశకులను బంపుట యనుమతాత్మకరవిఖ్యాతి గురువు లాకే చెందవలయు ననియు వ్రాసిరి; ఇందుకు నిదర్శనముగా సింహళదేశము నున్నమహా వంశచరిత్రలో 12-వ అధ్యాయములో నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. మొగ్గలిపుత్రుండును తిస్య (Tissa) నానుగో నుండు నగుతౌద్ధమతసన్యాసి ధర్మోపదేశకుల నీదిగువ నుదాహరింపఁబడిన ప్రకారము పంపెను.

ఉపశోకుని పేరు.	ప్రదేశములు.
మహాహంతిక (Majjhantika)	శ్రీగంగాధారము లగు.
మహాదేవ (Mahadeva)	మైసూరులో నున్నమహిష మండల మునకు.
రక్షిత (Rakhsita)	ఉత్తరకన్నడములోనున్న వనవాసికి (Vanavasi)
యవనధర్మరక్షిత (Yonadharm Rakshita)	బొంబాయికి నుత్తరముగా సమద్ర తీరమందున్న అపరాంతకమునకు.
మధ్యమ (Mjjhima)	హిమాలయ పర్వతములకు.
కుయనసహచరులు	
కశ్యప (Kasyapa)	

ఉపదేశకుని పేరు.

ప్రదేశములు.

మాలికాదేవ (Malikadeva)

దుంధుభిన్నోస (Dundhubhinno-
ssa)

సాహసదేవ (Sahasadeva)

సోనా (Sona)

ఉత్తర (Uttara)

మహాధర్మరక్షిత (Mahadharma
rakshita)

మహారక్షిత (Maharakshita)

హిమాలయ పర్వతములకు.

స్వర్ణభూమికి (Sovarnabhumi)
(Pegu)

మహారాష్ట్రదేశమునకు.

వాయువ్యమూలమున్న యవదేశము
నకు.మహామహేంద్ర (Mahamahen-
dra)

ఈయనయనుచునలు

ఇత్తియ (Ittiya)

ఉత్తియ (Uttiya)

సంబల (సంబల)

భద్రకాల (Bhadrasala)

వీరందరును మొగ్గలిపుత్రుడైన టన్న
యొక్క శిష్యులు.

సింహాశమునకు.

మధ్యముడు కశ్యపుడు మొగ్గలిపుత్రుడైన టన్న వీరలయొక్క యధిక
లాకపాత్రయం దుంచబడి నుంచి (Sanchi) స్తూపమునందు నిక్షి
ప్తము చేయబడినది. అలాగుననే యచ్చటనే యన్యపాత్రయందు కశ్య
పుని యధికలు భూస్థాపితము చేయబడినవి. ఈపాత్రలయందు వారి

వేల్చు చెక్కఁబడినవి. మఱియు దుండుభిస్సారునకనంతరము హిమాలయ ప్రదేశములయందు ధర్మోపదేశకుఁడైన గొటిపుత్రుని (Gotiputta) యస్థికల పాత్రకూడ వక్కదనె యున్నది. దానియందును వేరు చెక్కఁబడియో యున్నది. ఈప్రబలసాత్త్వములం బట్టి ధర్మోపదేశకులను బంధువులయము వఱకు మహావంశగ్రంథము విశ్వాసపాత్రం బని వక్కాణించుచు టిస్సా వారిని పంపె ననుటకు నశోకచరిత్రకారుఁడు సమ్మతంపలేదు.

తత్కీర్తి సన్వంబున స్వాస్త్యతం బని యశోకుఁడు లిఖించియుండె. విక్రీర్ణరాజ్యంబును బహుకాలంబు పాలించితన యనన్యసామాన్యప్రజ్ఞావిశేషంబును వెలయుంపఁజేసిన యశోకుండు గురువులచాస్త్రంబులలోఁ గీలుబొమ్మ వలె నుండె ననుట యసంగతంబు గానఁ దత్కీర్తి నశోకునికి చెందింపఁ దగియున్నది.

ఈపుణ్యపురుషుండు తనరాజ్యంబునందు ఛాయాదానఫలప్రదానదక్షిణంబు లగువృక్షంబుల నుద్భవంపఁజేసి, బావులఁద్ర అశోకుని ధర్మకార్యములు. స్వించి బాటసారులకు విశ్రాంతి గృహనిర్మాణంబు గావించి రాజబాటలయం దుచితదూరంబులందు పానీయకాలలఁ జలివేంద్రలఁ బెట్టించెను. నైద్యంబున కనుకూలం బగుమొక్కలను మూలికలను దనరాజ్యనుండె గాక సమీపమందున్నమిత్రస్వతంత్రరాజ్యములయందును గూడ మొలిపించి వినియోగించు నటుల నెనర్చె. మఱియు మానవవ్యాధులకే కాక పశుజాడ్యములకుఁ గూడ వృద్ధులల నేర్పఱచి సౌఖ్యంబుఁ గలుగఁజేసె. ఇన్విధంబున నశోకుండు మనుష్యులకును బశువులకును సర్వవిధంబుల సౌఖ్యదాయకుం డయ్యె. ప్రజాకుటుంబములఁ దనకుటుంబములుగ భవించి దానంజేసి తాను బహుకుటుంబి ననుకొని తిద్దహుకుటుంబగత్త జాగ్రము బహుకాయాపంబుఁ బడియె.

తన సాలనయొక్క పదమాండవత్సరంబున నిట్లని యాజ్ఞాపించె. అయ్యా
 ప్రదేశాధికారులు పరిష్కర్తు నేర్పఱిచి యట్టిసభల
 ధర్మసభలవిషయమై యందు ధర్మమును జనులకు బోధించి, వివరించి
 యశోకునియాజ్ఞ. సాధక బాధక విచారణ చేయవలెను. క్రింది
 తరగతులయంద్యోగస్థులట్టిపరిష్కర్తులకు విధిగా
 వచ్చి తమయధికారులవలన బోధల విని పిమ్మట వాని నాచరింపవలయును.
 ఇట్లు వచ్చుటచే రాజకీయవ్యాపారంబులకు భంగము కలుగఁగూడదు.

ప్రభువే ధర్మబోధనఁ జేయుచుండె నని ప్రజలు గ్రహించుట కిట్టియాజ్ఞ
 ముఖ్యసాధనంబుగ యొచ్చినచెను. బహుప్రదేశములయందు దీపరిష్కర్తు లయిదు
 వత్సంబుల కొకసారిగను, బాంచాలదేశములోని తక్షశిలయందును,
 మధ్యసింహాస్థానములో నుజ్జయినియందు నుండురాజప్రతినిధులు మాండ
 సంవత్సరముల కొకపర్యాయమును జరుపవలయు నని కూడ కాపించెను.

ఇట్లుకవత్సరిం బయినపదంపడి తనబోధలు సార్థకంబు లగుటకు
 రాజకీయోద్యోగులఁ బ్రత్యేకంబుగ నియ
 ధర్మాధికారుల నేర్పఱచుట. మించి సార్థకకాగు లని నాచుండుడి అశో
 కుండు వారికి విధించినపను లేమనఁగా.

(1) ప్రభువునకు లోబడి విశ్వాసపాత్రులుగా నున్నవారికే గాక
 రాజాజ్ఞానుసారియగు స్వతంత్ర సాలనములలో
 వారు చేసువలసినపనులు. నున్న సరికొద్దరాజ్యములయందలి ప్రజలకును
 బౌద్ధమతమును బోధించి వృద్ధిచేయవలయు.

(2) అన్ని జాతులప్రజలకు షేమసౌఖ్యములు కలుగుటకుఁ దమశక్తి
 సంతయు నుపయోగింపవలయును.

(3) దరిద్రులకును వృద్ధులకును గలలోపాలోపములను శ్రద్ధతోఁ
 గనిపెట్టవలయును.

(4) చెఱసాలయందుఁ బెట్టుట శరీరదండన చేయుట యిట్టిశిక్షల విధించుటయం దక్రమముల నివారింపవలయును.

(5) వృద్ధనేరఘుఁడు బహుకుటింబి యయి యాక స్త్రీకడుఁఖములొ మునిఁగియున్నప్పుడు శిక్షలను నుపేక్షింపవలయును.

(6) రాజసోదరసోదరీ జనులయొక్క యంతఃపుర స్త్రీపరిజనంబులను గుఱించి రాజధానియందుఁగాని తద్బాహ్యప్రదేశములయందుఁ గాని పైవిచారణఁ జేయుచుండవలయును.

(7) ధర్మకృత్యములనుజేయుప్రజలపై నుపద్రష్టలు గానుండవలయును. తదనంతరము రాజకీయధర్మప్రవర్తకసంఘము (Royal Almaner's Department) నేర్పాటుచేసెను. ఈసంఘకృత్యములు పైని జెప్పినధర్మాధికారులును గొప్ప రాజకీయోద్యోగులును నెఱవేఱుచుండిరి. రాజు గాని రాణులు గాని యొసంగు దానములను వీరు స్వనియోగంబుఁ జేయింపవలయును. రాణిగారివేరిట నొక ప్రత్యేక శిలాశాసన మిప్పటికిని జెడకుండ నున్నది. ఈధర్మప్రవర్తకసంఘమునకు నశోకచక్రవర్తి విధించినయాజ్ఞలు శాసనములయందున్నవి.

శిలాశాసనములయందును శిలాస్తంభశాసనములయందును బుద్ధధర్మసంగ్రహము లనేకము లున్నవి. ఈయనేక శాసన బుద్ధధర్మసంగ్రహము. సంగ్రహసారం బీదిగువ విశదం బొవరింపఁబడుచున్నది.

(1) స్వజనులను రాజాశ్రీయసంతానముగా భావించును గాన వారాయనయెడలఁ బుత్రపుత్రికాయోగ్యమయిన విధేయతం జూపి యాయనవలన జనకయోగ్యం బయినశ్రద్ధానికమును బడయుట కస్థులయియుండురు.

(2) ప్రతిమనుజుఁడు నింద్రియవశత్వమును, మనశ్శుద్ధియుఁ, గృతజ్ఞతయు, విశ్వాసము, నిట్టిగుణములను బ్రయత్నించి పడయుటకువిధింపఁబడెను.

చున్నాడు. మఱియు దురహంకారము, హారత్వము, గర్వము, నసహిష్టుత్వము నిట్టి గుణములను ద్యజింపవలయును. ఆత్మశోధనను సత్యసంధత్వమును నభ్యసించవలయును.

(3) పశుపత్వములును బవిశ్రంబు లని భావించి వానియొడల దయాశువు లయియుండుట యనివార్య మని తలఁపవలయును.

(4) మాతాపితలయొడల విశేయతఁ జూపుటయు, వృద్ధులను గురువులను బూజించుటయు నవశ్యాచరణీయములు.

(5) బంధువులను, యశులను బ్రాప్తజులను స్నేహితులను బరిచయు లను యథాయోగ్యులుగ గౌరవించి యాదార్యమును జూపవలయును.

(6) ధర్మముఖ్యాంశంబు లందఱికిని సమ్యక్తంబై యగుటచేతను మన శృద్ధియు జితేంద్రియత్వము నందఱు నశేషించుటంజేసియు బుద్ధధర్మమార్గం బనుసరించువారు ఇతరులచేతం బవలంబించుట యంతమాత్రిమును దగదు.

రాజ్యసంబంధంబునఁ గొన్నియుపనిబంధనలఁ జేసె. అవి ఎన్ని యనినః

(1) పరిశుద్ధమనస్కులం డగునుద్యోగి యసహిష్టుత, పారుష్యము, అనుమానము, నివి లేనివాడై యుండవలెను.

ఆపనిబంధనలు.

(2) సోమరితనమును, నిరుత్సాహమును నివారించెడి పట్టుదలను, ధృఢనిశ్చయమును గల

వాడై రాజకీయోద్యోగమును వన్నె తెక్కవలయు. (3) రాజాజ్ఞల నుల్లంఘించువారు దైవానుగ్రహమునకుఁ గాని రాజానుగ్రహమునకుఁ గాని పాత్రులు గానేరరు. కళింగరాజ్యోద్యోగులు తమకు విధింపఁబడినపనులఁ గొంత వఱకె నెఱవేల్చినందుకు నిందింపఁబడిరి.

ధర్మజయబోధక మగు పదుమూడవ శిలాశాసనములో మగధరాజ్య ప్రాంతదేశము లగునాటవికజనంబుల సంచరించుటకుఁ దన కిష్టము లే

దని యశోకుండు ప్రకటించి యుండెను. ఆజనంబు లిక్కలంబునను
గళింగరాజ్యప్రాంతమందునివసించుచుండును.

అశోకుఁ డాటవికజనం పదునాల్గవపాలన వత్సరంబున లిఖంపఁబడిన
బులఁ బాలించిన విధము. యీశాసనము మిక్కిలిమనోహరాంశంబులం
గలిగియుండును. దీనియందు నాటవికజనం

బులయెడల నడుచుకొనవలసినవిధుల నాప్రదేశప్రభువునకును దండనాధి
కారులకును అశోకుఁడు ప్రకటించిన ట్లున్నది. జనులందఱును (అడవిజనులు
సయితము) తనవిడ్డలై యని మఱులఁ బ్రకటించి రాజకీయోద్యోగులు తన
యభీప్రాయముమేరకు నడుచుకొనక తప్ప దని యశోకుండు శాసించెను.
ఆటవికజనంబులకు సౌఖ్యమె కలుగఁజేయునభీలాష కలను. కాని గుఱు
నెట్టుటయు దభీలాష రాజయినతమైనను లే దనియు వా రట్లు విశ్వసించు
నటులఁ జేయవలయు ననియుఁ బైన నుడవఁబడినయధికారులకు నశోకుఁడు
ఖండితముగా నాజ్ఞాసించెను. ప్రభువుయొక్క నిష్క-పటస్వభావమును వా
రెఱింగి నమ్మిరేని వారు కలత నెందక నెవ్వనిగ మెలఁగును రని యాయన
సెక్కి వక్కాణించెను. ధర్మోపదేశములను ద్రికరణశుద్ధిగ వా రభ్యసించి
రేని వారియెడల రాజున కనుగ్రహ ముండు ననియు నిహపరలోకంబుల
వారికి శుభంబు గలుగు ననియు నమ్మనటుల నడవిజనులను బ్రోత్సాహపఱచి
వలయు నని రాజకీయోద్యోగులకు విధించెను. ప్రాంతాధికారు లీయాజ్ఞలను
పంపూర్ణముగ నెఱవేఱిరేని యశోకుండు కృతార్థుఁ డయ్యె ననియె యెంచ
వలెను. కాని యాజ్ఞాపాపాత్రశాసనము నిప్పటికిని శేషించియున్నప్పటికి
నవి చక్కగ నెఱవేఱిన ట్లేమియుఁ దెలియను.

అశోకునిముఖ్యోపదేశములలో సెకటి యైనజంతుజీవ పావనత్వమును
సప్రయోజకముగఁ జేయుటకుఁ దత్ప్రభుకృ
జంతుజీవపావనత్వము. తము లయినయనంతరప్రయత్నముల ననేక

శిలాశాసనములు ప్రచురించుచున్నవి. ఆయన పాలనలో మొదటయెనిమిది వర్షంబులయందు జంతుజీవములు సావకము లనియె తలవలెదను. ఆకాలమందు రాజభోజనము నిమిత్తము వేలకొలది జంతువుల హతముఁ జేయుచుండిరి. 9-వ వత్సరము మొదలుకొని 18-వవత్సరము పర్యంతము దినదినము రెండు నెఱుగ్గను ఒకలేడిని సువారముకొఱకుఁ జంపుచుండిరి. తదనంతర వత్సరమునుండి శాసనములు నిర్దిష్టపఱచినవి. కాన నాస్పృహత్యయు వారింపఁబడియె. కుక్షింధరత్యమునకు తీవ్రహింసఁ జేయుట యనుచిత మని విగ్రహించుట కశోకుఁడు కృతనిశ్చయుం డయ్యె.

పదు నెకండవ పాలనావత్సరములో సత్యజ్ఞానమార్గమందుఁ బ్రవేశించెను.

మృగయాశ్రమఁ బ్రతీతిగా ధర్మయాశ్రమ సేయు
 ధర్మయాశ్రమఁ జేయుట టయు నట్టియాశ్రమయందు దాసముల సేసం
 మే లని దెల్పుట. గుటయు ధర్మబోధలఁ గావించుటయు ధర్మ
 విచారణల సెనర్పుటయు జనులకు నియమిం
 చెను.

పదుమూడవ పాలనవర్షంబులో సువారంబుకొఱకుఁ జేయుజంతుహింసను
 నివారించుటయె కాక తనరాజధానియందు
 జంతుహింస చేయఁగూడ బలి నిమిత్తము చేయు పశువిశేషనముం గూడ
 దని యాజ్ఞాపించుట. నిషేధించెను. ప్రజలందఱు అంగీకరింపరేమో
 యని తనరాజ్యమం దంతట నీనిషేధమును
 వ్యాపింపఁజేయలే దని సులభముగా నె గోచరించుచున్నది. జంతువధాచా
 రంబై గలయుత్సవంబులు రాజధానియందు జరుగఁగూడ దని యాజ్ఞా
 పించెను. ప్రజలు కిష్టనియనక తనయాజ్ఞలను శిరంబుల ధరించుటం
 జూచి యశోకుండు ప్రబలాత్సాహియై జంతుజీవపావనత్యమును గూర్చి
 తత్తదనుగుణవిషయంబులం జేర్చి యొకస్ఫుటం గూర్చెను. జాతిభేదంబు

లను గాని సంఘాచారంబులను గాని మతాభిప్రాయములను గాని వివక్షింపక ప్రజల కందఱికి నాప్తులని విధించెను.

ఏజంతువులం జంతుట మాచమ్ముట్టుగ నిషేధించెను వాని నామ వివరణ పట్టిక (బాచితా) త్రవరించెను. ఈసర్వనిషేహింసింపఁగూడనిజంతువుల ధము చతుష్పత్తులయందె వ్యాపించెను. వివరణ. ఏజంతువుల కశేబరములు భక్షణమునకుఁ గాని తదితర కార్యములకుఁ గాని యనర్హము లయి

యుండును వానిం జంపఁగూడ దని నిషేధించెను. ఈకాసనమువల్ల మృగయుల స్వాతంత్ర్యమున కాటంకము కలిగెను. ఏలయన దానిం బట్టి వ్యాఘ్రములనుగాని సింగంబులనుగాని సంహరింపఁ

చిత్రవధ. గూడదు కదా. భక్షణయోగ్యము లయినజంతువులను గుఱించియు వివిధచిత్రవధ యనఁగా నంగ చేష్టదము యొక్కనిషేధమును గుఱించియుఁ గొన్ని నిబంధనలులిఖించెను.

సంవత్సరములో నేఁబదియాలు ముఖ్యదినములయందు మత్స్యగ్రహణ జంతుహింసా విక్రయంబులు చేయఁగూడ దనియు నేట్రాడి నిబంధనలు. జంతువులం జంపఁగూడ దనియు కాసిం చెను. పండుగ దినములయందును నితరనియమితదిన

ములయందును నెద్దలకుఁగాని యితర చతుష్పత్తులకుఁగాని విత్తులు తీయఁగూడ దనియు నాజ్ఞాపించెను. సర్వకాలములయందును గుక్కుటములకు విత్తులు తీయఁగూడ దనియు విధించెను. నిరూపింపఁబడిన పంచపక్షములయందు గుఱ్ఱములకును నితరపక్షువులకును వాతలు నేయుట యధర్మమని ప్రకటించెను. ఈనూత్ననియమముల నన్నిటిని జరిపించుపని ధర్మోపదేశకులకును దండనాధికారులకు నపరిమితముగ నుండియుండవచ్చును.

అశోక ప్రభువు మరణదండనను గొట్టివేసె నని, యశేకకల్పితకథల

వలెనె, గ్రంథములయందు శౌద్ధమతసన్యా
మరణదండనానిబంధనలు. సులు లిఖించియున్నారు. అట్టితలం పాయన
కన్నఁడును బుట్టియుండ దమట కాచక్రవర్తి
నిర్మించినన్యాయచట్టములె తార్కాణంబులు. మరణదండన యనివార్య
మనియు నించుకంత సదుపాయముగఁ జేయవచ్చు ననియుఁ జక్రవర్తి
యొక్క యభిప్రాయ మయినట్లున్నట్లాయన వచించినవాక్కులవల్లనె
గ్రహించు దగియున్నది. దండనాధికారులు మరణదండన విధించుట యవ
సరంబని యభిప్రాయపడుచు నట్టిదండనను త్యమించునధికారమును దన
యందే యుంచుకొని యా త్రియపట్టాభిషేక సంవత్సరోత్సవకాలంబునఁ
గారాగృహవాసుల కశోకుండు బంధమోక్షం బొసంగెను. మరణదండనకుఁ
బాత్రుం డైనప్రతిసేరస్థునకును దండనదివసంబునకుఁ బూర్వము లోకాం
తరగమనసన్నధం డగుటకై దినత్రయవిక్రాంతి యొసఁగవలయు నని యిరు
వదియేడవపాలనవత్సరంబున విధానం బొనర్చెను. చంద్రగుప్తుని కాసనం
బీవిషయమున విపులంబును గఠినంబు నగుటంజేసి యీచక్రవర్తి కొంతసౌల
భ్యంబుఁ గలుగఁజేసి వన్నెకెక్క.

రాజద్యారమునకు వచ్చి ప్రజలు తమవిన్నపములను దనతో సర్వకాల
సర్వావస్థలయందును మనవిచేసికొనవచ్చునని
ప్రజలవిన్నపముల వినుటకు యీకరుణామయుఁ డైనప్రభువు ప్రజల కిచ్చిన
కాలము. స్వాతంత్ర్యమునుబట్టి న్యాయపరిపాలన యం
దీచక్రవర్తికిఁ గలసత్తాభిలాషను తేనోళ్లఁ
బొగడఁదగియున్నది. అట్టిమనవులను వ్యావహారిక క్రమచర్యారహితంబు
గనె తీర్చానించినను దానిం గఠింపక నిరాతంకముగఁ బ్రభువు దర్శనం బిచ్చు
టనె ధరతఖండవాసులు నేటికిం గొనియాడెదరు. ప్రజల కింతసులభంబుగ
దర్శనం బిచ్చియవ్యవధానంబుగఁ యథేచ్ఛగ తీర్చానించుట పాశ్చాత్యుల

పాశ్చాత్యుల
యభిప్రాయము.

తదభిప్రాయఖండనము.

దృష్టికి నసంగతంబుగను వ్యవహార భర్తాపే
తంబుగను గవ్వట్టివను బ్రజానురాగసంపాద
కలబయినచర్య నింతకంటె నేభరతఖండన
భువును జరుపలేదు. ఈ యిచ్చినవ్యతం
త్రం బిట్లుండ నీప్రభువు సెక్కి పక్కాదీరి
చినపలుకులు చూడుడు.

“చాలినన్నిప్రయత్నములను నే సెనరించుచున్నా నని కాని
చేయవలసినంత చేగముగ వ్యాజ్యములఁ దీర్చానించుచున్నా
నని కాని నేను తృప్తి సొందఁజాలను. లోకోపకారార్థము
నేను కృషి చేయవలెను. జీవకోటికి నాబుణముఁ దీర్చుకొనుట
యనఁగా వారిలోఁ గొందఱికియైన నీలోకంబున సుఖంబుఁ
గలుగఁజేసి తన్మూలకమునఁ బరలోక సుఖప్రాప్తులనుగా సెన
రించుట నాపర్యవ్రయత్నములయొక్క ముఖ్యోద్దేశ మయి
యున్నది.”

ఇట్టివాక్యంబులం జూచ నీప్రభూద్దేశ మట్టిదయకాక యన్యం బని యె
ట్లూహింపవచ్చు? కావున నిశ్చంకముగా నమ్మవలసినది. బుద్ధునియతడును స
త్యాభిమానియై తత్సాక్షిబల్యమునకై యధికారపురస్కరంబుగ నీప్రభువు చేసిన
యత్నములు నిష్ఫలంబులు కాలేదు. ఈయనకుఁ గలయుపదేశకాభిలాషకుఁ
బ్రతికూల్గితియు భంగములును బాటిల్లినను వ్యాయంబుగనె యది జయం
బొందినది.

బుద్ధమతోపదేశములను దానె యాచరించినయెడలఁ దనప్రజలును దన
రాజ్యప్రాంతజనంబులును తన్వ్రతావలంబు
లగుట కుత్సాహంబును విశ్వాసంబును
నవ్యయముగానాచరించుట. గలవా రగును రని తిరంబుగ నమ్మి త్రికరణ

శుద్ధిగఁ దా నాచరించి వారికి బురోగామియయ్యెను. తాను మహాత్మా-
ర్యంబు లనేకంబుల సొనర్పిరి నని కాసనంబులయం దనేకపర్యాయంబులు
లిఖించి రాజధత్తు లగుప్రజలు నట్లాచరించుచుండిరని న మ్మెను. ఈవిషయమై
యశోకుం డిట్లు లిఖించె. “ ఏయేయుత్కృష్టకార్యంబుల నే సొనరించు-
చుంటిసె వానిం బ్రజలు గ్రహించి యాచరించుచున్నారు. దీనంజేసి మతం
బభివృద్ధి యగుచున్న దని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇంక నభివృద్ధియై మాతా
పితృధర్మ గురుభిర్మద్ధజనారాధనము, బ్రాహ్మణయోగి జనాదరణమును,
దరిద్రులను దుఃఖితులను సేవకులనుగూడ దయతో నాదరించుటయు, నిట్టి
సుగుణసంపత్తు శీఘ్రకాలంబున నెవ్రజలకుఁ గలుగవచ్చును.”

రాష్ట్రాధిపతి యవిలంఘితకాసనంజై సత్తావలంబియై తదాచరణ-
శీలంజై ప్రకాశించుచుండఁ బ్రజలును దదమగుడాచరణపరాయణు లగుట
యేమియబ్బురంబు.

అశోకప్రభువు తాను జాధమతా యత్తచిత్తుండ నయితనని వెల్లడిగా

బ్రాహ్మణకాసనమునందె లిఖింపఁజేసెనుగాని

జాధధర్మమువలంబింపుడని యీసంగతి యితరకాసనములయందు లేదు.
ప్రజలనునిరోధింపకుండుట. భారతీయులు తమ కనుకూలమయినయెడల

జాధమతబోధల ననుసరింపవచ్చు ననియే

కడమకాసనములయం దున్నది. జాధమతగురువులకుఁ జెప్పినవచనములె

బ్రాహ్మణకాసనమందు లిఖింపఁబడినవి. కావున నాకాసనమును దూరస్థ

మయినపర్వతమం దున్నయొకమతమందు స్థాపించిరి కాని యాయంశంబు

లను బ్రజల కందఱకుఁ బ్రకటనఁ జేయలేదు. మతమందు వెట్టియభిమానము

కలవాఁడై యామత మవలంబించుటకుఁ బ్రజలను నిర్బంధపెట్టె నని యీ

బ్రాహ్మణకాసనమువల్ల నూహింపందగదు. ప్రజలు నీతిమార్గానుసారు లగు

మేరక మతమును రాజకీయంబుగాఁ బ్రదర్శించెను గాని ప్రజలు తత్తా

వలంబు లయిరో లేదో యనెడుగాధవిచారణ యశోకుండు పెట్టుకొన లేడు.

జంకుప్రాణరక్షణఁ జేయుటయుఁ గ్రూరహింసలను మాన్పించుటయు

నింక ననేకధర్మనియమంబులఁ గావించుటయు

ధర్మవిధులు.

నిట్టి సద్విషయంబులంగూర్చి యనేకమాత్మ

విధుల లిఖించితి నని తృప్తికెందెను గాని

ప్రజలు భోక్తమార్గపర్యాలోచనమై పశిశుద్ధమనస్కులు కానియెడలఁ దాఁ జేసినవిధు లన్నియు ధర్మంబు మజ్జీవింపఁ జేయ నేరవని యశోకుండు నిష్కళంకంబుగ భావించెను. సాధారణముగ స్త్రీలొనరించుపుణ్యకర్మలు దూష్యమాలును నిరర్థకములు నని గణించి వానియం దాదరము లేక యశోకప్రభువు ధర్మవలంబనము, శ్రుణధింగురము లయినయైహిక సుఖంబుల నీఁజాలకున్నను పరలోకానంతపదవి మెసంగఁగల దని యాశ్రేడితంబుగ వచించెను.

మృగయాయాత్రలకు మాటుగఁ బుణ్యక్షేత్రాలలోకన యాత్రలు చేయం

బడుట యొనిమిదవ శిలాశాసనము మన్నుట

మృగయాయాత్రలు.

గతంబున విశదీకరింపఁ బడియున్నది. వాద్ధ

ధర్మమవలంబింపక పూర్వ మశోకరాజుయొ

క్క వేట వినోదము లీయనపితామహుఁ డైనచంద్రగుప్తునివినోదంబులనె పురడించుచుండెను. ఆవినోదములను మెగాస్తీనసు రాయభారి యిట్లు లిఖించి యుండెను.

“రాజధానినుండి ప్రభువు బయలు వెడలుటకు మఱియొకకార్యము డేవ

తలకు బలియిచ్చుటయే. మూడవకార్యము

మృగయాయాత్రవర్జన.

మృగయాయాత్ర యొయుండెను. ఈకృత్యం

బునకు నపరిమిత సురాపానవిషకాత్ములై ప్రభు

వును దదనుచును నుండుచు. ప్రభువు స్త్రీజనంబుచే బరివేష్టింపఁబడియుం

డును. వీరిని బాట్టుకొని యీటెగాం (డుందురు. యాత్రామార్గమున కిరు దేసలను ద్రాళ్లు కట్టెదురు. ఆత్రాళ్లునడుమకుఁ బోవుపురుషులుగాని స్త్రీలు గాని మరణదండనకుఁ బాక్షులగుదురు. వాద్యవిశేషంబులతో డంబముగా ముందు కొందఱు నడుచుచుందురు. మృగయార్థము నిర్దిష్టఁబడినయా పరణలయందు రాజు మృగముల వేటాడి యున్నతప్రదేశమందుండి బాణం బుల విడుచును. ఆయనపార్శ్వమం దాయుధంబు ధరించి యిద్దఱుగాని ముగ్గురుగాని స్త్రీ లుండురు. బహిరంగప్రదేశములయందు వేటాడునేని గజముపైనుండి రాజు శరంబుల సారిండును. యువతీజనంబులలోఁ గొందఱు అరదంబు లెక్కుదురు. గొందఱు హయాశోహణం బొనరించెదరు. మఱి కొందఱు గజాశోహణంబుఁ జేసెదరు. రణరంగయాత్రకుంబలె వా రాయుధ వాస్తలై కూడ నుండురు.”

యుద్ధసూత్రము గల స్త్రీలను ముఖ్యముగా (యవన) స్త్రీలను భటులను గా నుంచుకొనుట భరతఖండరాజులకుఁ బరంపరాగతాచారం బయియున్నది. రాజునగరినుండి వెలువడినప్పు డెల్ల వెంట నీభటు లుండవలసినవారె.

ఉ. తా సునరించి ధర్మమును దద్దతి స్వీయులుఁ బాలితప్రజ
ల్లానుగఁ జేయ కాసన మమందగతిం బ్రకటించి, తత్త్రియా
మానప్రవర్తనంబును గమంగొనఁగా నధికారివర్గముం
బూనికతో నశోకుఁడు ప్రభుప్రపరుం దొనగూర్చె, భిక్షుఁడై.

ఉ. రాజవినోదకృత్సృగయ ప్రాణులహింసకు మూలమందు నీ
రాజు తలంచి, మానుకొని, రాష్ట్రమునందున జంతుహింస నే
యోజగనైన నెవ్వఁ డీఁక సుపురుషేయఁగ నంచుఁ బల్కి, వి
భ్రాజితకాసనంబుఁ బ్రచు రంబొనరించె నశోకుఁ డొప్పుగఁ.

4వ అధ్యాయము. అశోకుని తీర్థయాత్ర.

గతాధ్యాయాంతముందు వర్ణింపఁబడినవైభవముఁ గలమృగయానివోదంబు లటుండఁగల్గెనాత్రావిశేషములం కాదుఁడు. ఈతీర్థయాత్రలందు బ్రాహ్మణులను, సన్యాసులను దర్శించి దానంబు లాసంగుటయుఁ బెద్దలను నేవించుటయు, దేశమును జనులను బరిశీలించుటయు, బుద్ధధర్మమును బోధించి సాధకబాధకంబుల విచారించుటయు, కువర్ణ తీర్థయాత్రావిశేషములు. దానంబులఁ జేయుటయును నిట్టిసర్వీశ్వరము లాచరింపఁబడె నని యెనిమిదవ శిలాశాసనంబునఁ బ్రకటింపఁబడియున్నది. తత్కాలంబున నట్టిమృగయానివోదంబు లనుభవించినయశోకచక్రవర్తియే తత్కాలంబున ధర్మయాత్రకంటె సంతోష దాయకం బయినది మఱియొకటి లేదని వచించె.

అట్టితీర్థయాత్ర సశోకమహారాజు తనపాలనకాలములలో నిరుపదియొకటవయేట నువరించెను. బుద్ధమహాముని అశోకుఁడు ధర్మయాత్రలు తనమరణకాలమునకుఁ గించిత్పూర్వము గమించినయాత్రామార్గము వెంబడియే యశోకుఁ డించుమించుగా వెళ్లినట్లు గనంబడుచున్నది. రాజధాని యగుపాటలిపుత్రమునుండి యాయన నిర్గమించి గంగానదిం దాటి వైశాలిదేశముఁ బ్రవేశించెను. దీని నిప్పుడు ముజాఫరుపురము చంపారణజిల్లా లందురు. బఖిరా సింహస్తంభముఁ దీనియందు బఖిరా (Bakhira) అను సింహస్తంభ మున్నది. ఈవైశాలిదేశ మిప్పుడు పాడు పడియున్నది. పిమ్మట కేసరియ

(Kesariya) స్తూపముఁ జూచెను. (జరిగియున్న గొప్పవిషయమును గాని, గొప్పస్థలమును గాని నూచించుటకు బౌద్ధులు జ్ఞాపకార్థము నిర్మించి పవిత్రము లని భావించెడుకట్టడములను స్తూపము లందురు.) తదనంతర మాయన లారియా అరరాజి (Lauria Araraj) లారియా నందనగర్ (Lauria Nandangarh) అనుసింహ స్తంభములను వీక్షించెను. పదఃపడియశోకుఁడు

సింహ స్తంభమునుండి రామపర్వకుఁ డూర్వు

కుసినగరమునకు వెళ్లెను. గావెల్లి తరువారఁగొండకనచులదారిని కుసినగ

రమునకుఁ బోయియుండును. ఈనగరమందె

బుద్ధుని నిర్మాణము జరిగియుండెను. అటుల కుసినగరమునకు వెళ్లక పశ్చిమ

దిశగాఁ బోయి గండకీనదిని దాటి (Tarai)

లంబిన్యారామమందు దారిని లంబిన్యారామమున కాయన వెల్లి

శిలా స్తంభమునుస్థాపించి యుండును. ఈయారామమందె బుద్ధముని

కాసనముఁ జెక్కించెను. జన్మించె నని చెప్పుదురు. ఈపవిత్ర స్థానమం

దాయన యొకశిలా స్తంభంబు నిర్మించి దాని

యగ్రంబున హయ ప్రతిమను నెలకొల్పి యా స్తంభంబుపై జీవాక్షరము

లతో నీదిగువ నుదాహరింపఁబడునంశముల లిఖింపజేసె.

“ఘనతపహించిన ప్రియదర్శిభూపతి తన యిరువదియొకటవ పాలనవత్స

రమంగు స్వయంబుగ నేతెంచి యీపానన

కాసనము. త్రేత్రంబును గౌరవించెను. కారణం నేమి

యన కాక్యమునియైనబుద్ధుఁ డీత్రేత్రంబును

తనజననంబుచేఁ బవిత్రంబు నేసె; కావున శిలా స్తంభంబు నిర్మింపఁబడి దాని

శిఖరంబుగా నొకయశ్వంబు సంఘటింపఁబడియె. ఆయనబుద్ధకారణంబు

చేతనే యీత్రేత్రంబు రాజధర్మపాత్రం బగుటజేసి దానిని మతాచార్యు

లకు ధారాదత్తంబుఁ జేసితిని.”

అంతటఁ గొన్నిమైళ్లు పల్కిదుంబుగఁ బోయి శాక్యమునికిం బూర్వకాదుఁ
దైన కనకమునియొక్క న్నూపము నకోకుండు
కనకమునిన్నూపమును సన్నానించె. అక్కడ మఱియొక శిలాస్తంభ
దర్శించెను. మును స్థాపించి యాయన తనపను నేనవహరించు
వర్ణంబున నీస్తూపంబును ద్వితీయపర్యాయ
మభివృద్ధి చేసితి నని లిఖింపించె. నేపాలమునం దున్న “లలితా” పట్టణము
కాట్టాండు నగరములవఱకును బడంపడి పడ
క్రావస్తినగరమును శిలా మరగా “క్రావస్తీ” నగరము (Sravasti)
స్తంభమును స్థాపించెను. వఱకును వెల్లి యీరారాజయాశ్రమంబు లూర్వము
శాక్యముని నివసించి బోధించినస్థలములను
గౌరవించె ననుటకు సంకయమే లేదు. ప్రతిదియు 70 అడుగులయన్నతముఁ
గలస్తంభములను క్రావస్తీయందు నిర్మించె ననియిప్పటికిని కెప్పుకొందురు
కాని యవి దృష్టావరంబులు కాలేదు. కావున నవియొన్నియు తెలియదు.
ఈయాశ్రమ రుజువుపఱచుటకు రెండువిషయములు మాత్రము ప్రకృతమందు
లభించినవి.

ఈయాశ్రావిషయ మంతయు సుకయైతిహ్యమం దున్నది. అది యొక
యద్భుతకల్పనాకథ. “అశోకావధానము”
వితిహ్యము. అనుగ్రంథములో సంస్కృతభాషలో లిఖిం
పఁబడియున్నది. బుద్ధుని కొకశతాబ్దిము తరు
వాత నకోకప్రభువు పాలించె నని యాగ్రంథమున లిఖింపఁబడియుండుట
ప్రత్యక్షముగా నసంగతమైయున్నది. దానిలో వ్రాయఁబడినకడము విషయ
ములు నమ్మదగియుండలేదు కాని టారి (Tarai) యందున్నకాశవము
అశోకునిధర్మయాశ్రమ స్థిరీకరించుచున్నది.

ఉపగుప్తఁ డనునాదుంబుగల శార్దూమతాచార్యుని మూర్ధదర్శిగా నేర్ప

అమకొని వరుసగా లంబిన్యారామమును,
 అశోకుడు దర్శించిన కపలవస్త్రము, బుద్ధగయయందున్న బోధివృక్ష
 పుణ్యక్షేత్రాదులు. మును, వారణాశిని కటంబుననున్న ఋషి
 పట్టణమును, కుశినగరమును, శ్రావస్థియందున్న
 శేతవనమతమును, వక్కులస్తూపమును, ఆనందస్తూపమును, నశోకుండు
 దర్శించి ప్రతిస్థలమందు నధికముగా సువర్ణదానము చేసినట్లు ముందటి
 యధ్యాయములో వ్రాయఁబడుకథవలనను దెలి
 వక్కులస్తూపము. యును. వక్కులస్తూపమందు ఎక్కులాహ్వ
 యుండును. ప్రజలకొఱకు శ్రమలుపడి
 యేమియు నుపకారంబొనర్పలే దని యొక్కరాగినాణెమును మాత్ర మశో
 కుండు దానముచేసెను.

వక్కులస్తూపమునందు నెంతమాత్రమును దానముజేయలే దనువిషయము
 పూర్వచరిత్రలయందు మాత్రము కన్పట్టుచున్న
 జౌద్ధగర్వస్వరూపము, ను నటుల దానంబు చేయకుండుట వాస్తవమే
 యనుకొందము. అయినను శాసనాంగలయందు

నశోకధూపతి ప్రకాశింపఁజేసిన తనయుత్తమగుణంబులకది యనుకూలించియే
 యున్నది. బుద్ధమతబోధ యంతపరిశుద్ధమయిన మానవధర్మము యంత
 యభ్యాససాధ్యము యాయాశాసనంబుల శ్రద్ధతో గమనించువారికి గర
 తలామలకంబుగఁ గన్పట్టు. ఈబోధలయొక్క చరితార్థమంతయు నరునకును
 బశువునకును సౌఖ్యంబొసంగుటయే. జౌద్ధగర్వోపదేశకుండు మాతాపితల
 యెడలఁ బుత్రభక్తి మొదలయిన సుగుణంపత్తియహంపరిసౌఖ్యదాయకంబని
 యవితర్కితంబుగ నిర్ధారణంబొనర్చును. సుగుణమార్గము (ఈశ్వరతత్త్వవిచా
 రణ) కాని నిర్గుణమార్గము (పరతత్త్వవిచారణ) కాని బుద్ధమతతత్త్వమున
 కవసరములేదు. మఱీమనఁగ స్వతస్సిద్ధములును నభ్యాసలభ్యములును నగు

ధర్మములె బాధులకుఁ బట్టుగొమ్మ అయియున్నవి. కనుక నె నిర్వాణపద ప్రాప్తికై ధర్మచరణశీలురగుటకు సర్వజనులును బాధులచే ప్రేరేపింపఁ బడుచున్నారు.

“ఘనతః కేందినప్రియదర్శి మహాప్రభువుయొక్క కృషియంతయుఁ బాప మునెడిగొడవంబడని జన్మాంతరస్థితినిఁ గూర్చియే. అట్టిపాపవిమోచన మట్లు నకుఁగాని యధికునకుఁగాని దృఢమయినస్వయంకృషియు వైరాగ్యమును లేనిచో లభించుట సుర్లభము. ఉన్నతదశయం నున్నవారికి సభక సుర్లభము.” (పనుమూడవ శిలాశాసనమునం దిట్లున్నది).

ఈవచనములు నింక ననేక వచనములును వైబిలు (ప్రౌస్తవవేదగ్రంథము) ను బోలియున్నవి. కాని, యభిప్రాయ వైబిలునకును సోకోకుని భేదంబు పూర్ణముగఁ గలదు. మనుష్యునకును వచనములకును గల దేవునకును గలసంబంధమును, మనుష్యుఁడు నైవికృపాధీనుం డగుటను, నీ రెండువిషయము లను వైబిలుయొక్క ప్రాచీనభాగమును (Old Testament) నవీనభాగమును (New Testament) బూనికతో బోధించుచున్నవి. ఆసోకుఁడు నాస్తికభావమునుఁ బ్రతిపాదించునను దేవునిమాటం దలంపక పాపరహితుడై యిహపరంబులయందు సుఖంబం బుటకు మానవుండు యస్మింపవలయు ననిమాత్రము తనయాచార్యోపదేశాను సరణంబుగ నుపదేశించెను.

జన్మాంతరమునుగుఱించి యసోకచక్రవర్తియొక్కనిశ్చయాభిప్రాయ మే మో పుష్టింబు కాలేను. భవిష్యజ్ఞున మని జన్మాంతరము. కొన్నిచోట్లను పరలోకమని మఱికొన్నిచో ట్లను వచించియుండెను. ఇది విచారణీయ మయియున్నది. “భవిష్యద్భయము” అనఁబడుగ్రంథమం దిట్లు వ్రాయఁబడి

అచుకొని వరుసగా అంబిన్యారామమును,
 అశోకుడు దర్శించిన కపలవస్తును, బుద్ధగయయందున్న బోధివృక్ష
 పుణ్యక్షేత్రాదులు. మును, వారణాశిని కటంబుననున్న ఋషి
 పట్టణమును, కుశినగరమును, శ్రావస్థియందున్న
 జేతవనమతమును, వక్కులస్తూపమును, ఆనందస్తూపమును, నశోకుండు
 దర్శించి ప్రతిష్ఠలమందు నధికముగా సువర్ణదానము చేసినట్లు ముందటి
 యధ్యాయములో వ్రాయఁబడుకథవలనం దెలి
 వక్కులస్తూపము. యును. వక్కులస్తూపమందు నిక్కులాహ్వ
 యుం దగుముని ప్రజలకొఱకు శ్రమలుపడి
 యేమియు నుపకారం బొనర్పలే దని యొక్కరాగినాణెమును మాత్ర మశో
 కుండు దానముచే సెను.

వక్కులస్తూపమునందు నెంతమాత్రమును దానముజేయలే దనువిషయము
 పూర్వచరిత్రలయందు మాత్రము కన్పట్టుచున్న
 జౌద్ధధర్మస్వరూపము. ను నటుల దానంబు చేయకుండుట వాస్తవమే
 యనుకొందము. అయినను శాసనానులయందు
 నశోకభూపతి ప్రకాశింపఁజేసిన తనయత్తమగుణంబుల కది యనుకూలించియే
 యున్నది. బుద్ధమతబోధ యెంతపరిశుద్ధమయిన మానవధర్మమొ యెంత
 యభ్యాససాధ్యమొ యాయాశాసనంబుల ద్రద్ధతో గమనించువారికిఁ గర
 తలామలకంబుగఁ గన్పట్టు. ఈబోధలయొక్కచరితార్థ మంతయు నరునకును
 బశువునకును సౌఖ్యం బొసంగుటయే. జౌద్ధధర్మోపదేశకుండు మాతాపితల
 యెడలఁ బుత్రభక్తి మొదలయిన సుగుణంబులపై యిహపర సౌఖ్యదాయకంబని
 యవితర్కితంబుగ నిర్ధారణంబొనర్చును. సుగుణమార్గము (ఈశ్వరతత్త్వవిచా
 రణ) కాని నిర్గుణమార్గము (పరతత్త్వవిచారణ) కాని బుద్ధమతతత్త్వమున
 కవసరములేదు. మఱియనఁగ స్వతస్సిద్ధములును వభ్యాసలభ్యములును నగు

ధర్మములె బాధులకుఁ బట్టుగొమ్మ అయియున్నవి. కనుకనే నిర్వాణపద ప్రాప్తికై ధర్మాచరణశీలురగుటకు సర్వజనులును బాధులచే బ్రేరేపింపఁ బడుచున్నారు.

“ఘనతఃకైందినప్రియదర్శి మహాప్రభువుయొక్క కృషియంతయుఁ బాప ము నెడిగొడవంబడని జన్మాంతరస్థితినిఁ గూర్చియే. అట్టిపాపవిమోచన మల్లు. నకుఁగాని యధికునకుఁగాని దృఢమయినస్వయంకృషియు వైరాగ్యమును లేనిచో లభించుట సుర్లభము. ఉన్నతదశయం దున్నవారికి నధిక సుర్లభము.” (పరుమూడవ శిలాశాసనమునం దిట్లున్నది).

ఈవచనములు నింక ననేక వచనములును బైబిలు (క్రైస్తవవేదగ్రంథము) ను బోలియున్నవి. కాని, యభిప్రాయ బైబిలునకును నశోకుని భేదంబు పూర్ణముగఁ గలదు. మనుష్యునకును వచనములకును గల దేవునకును గలసంబంధమును, మనుష్యుఁడు దైవికృపాధీనుం డగుటను, నీరెండువిషయము లను బైబిలుయొక్క ప్రాచీనభాగమును (Old Testament) నవీనభాగమును (New Testament) బూనికతో బోధించుచున్నవి. అశోకుఁడు నాస్తికభావమునుఁ బ్రతిపాదించుకొన్నను దేవునిమాటం దలఁపక పాపరహితుడై యిహపరంబులయందు సుఖంబు దుటకు మానవుండు యత్నింపవలయు ననిమాత్రము తనయాచార్యోపదేశాను సరణంబుగ నుపదేశించెను.

జన్మాంతరమునుగుఱించి యశోకచక్రవర్తియొక్కనిశ్చయాభిప్రాయ మే మో స్పష్టంబు కాలేను. భవిష్యజ్ఞస్త మని జన్మాంతరము. కొన్నిచోట్లను పరలోకమని మఱికొన్నిచో ట్లను వచించియుండెను. ఇది విచారణీయ మయియున్నది. “భవిష్యద్భయము” అనఁబడుగ్రంథముం దిట్లు వ్రాయఁబడి

యున్నది. “వ్యాధి, వన్యమృగబాధ, మొదలయిన దేహోపద్రవములు సన్యాసులకుం గలుగును. తదాపన్నివారణంబుకొఱచు సకాలంబున నూతనయత్నంబులఁ జేయవలయు. బాధమతసిద్ధాంతమునందును దదాచరణమునందును సప్రభంశంబు లుండుటయు, ద న్నతగ్రంథములయందలి సాహిత్యవిశేషంబులఁ గఱింపుచుఁ దత్సారవిముఖు లగుటయు, నశ్రద్ధయు, విషయాభిలాషయు, సంకరజననహవాసాపేక్షయు, నిత్యాదికములు ధర్మవిరోధములు. కావున సన్యాసి తద్దోషవిష్టండు గాకుండుటకు జాగరూకుడై మెలంగవలయు.” హిందువు లందఱును జన్మాంతరమును విశ్వసించినట్లే యశోకుండు కొంత వఱకు విశ్వసించియుండును. కాని యాయన నుడివినస్వర్గం బీజన్తనందె సదుపాసనవలనం గలుగుపరిశుద్ధచిత్తావస్థగా నుండవచ్చును. జీవపాపనత్వ నిశ్చయాభిప్రాయము బుద్ధమతమునకును జైనమతమునకును సామాన్యలక్షణ మయియున్నది. ఇది జన్మాంతరసిద్ధాంతమునకుఁ జేరువగానె యున్నది. దీనిచే సమస్తజీవోత్తిని మెక్కగొలుసున బంధించిన ట్లుండును. వీరు జీవాత్మ ప్రత్యేకముగా లేదనియుఁ గాఁబట్టి దానికి జన్మాంతరమును లేదనియుఁ జేయఁబడినపుణ్యపాపకర్మ జన్మాంతరము కలదనియు వీరిసిద్ధాంతము. దీనిని గూర్చి ముందు శాద్ధసిద్ధాంతములలో గొంత విశదీకరింపఁబడును.

పరమతసహన మవశ్యాచరణీయం బని యశోకధరణీవల్లభుండు పలు

మాట పట్టుదలతో నుపదేశించుట మిక్కిలి

పరమతసహిష్ణుత. ప్రవనీయముగా నున్నది. కాని భరతఖండం

బునఁ దత్కాలంబున విజాతీయమతములు

లేవనిమనము తలఁపవలయును. క్రైస్తవమహమ్మదీయజోశోష్టరు (Zoroaster) మతములనా రాకాలమున భరతఖండమందు లేరు. ఆర్యమత మొందు మెండుగ వ్యాపించియుండె. వైవరతత్వమును గుఱించి గాని యాత్మకత్వమును గుఱించి గాని మఱి యేధర్మవిషయమును గూర్చి గాని తమయాభిప్రాయమును

యములను బ్రతిపాదించి వాదించి నిరూపించుటకును, అన్యార్థిప్రాయములను ఖండించుటకును ఇక్కలంబునందువలెనే యాకలంబునందునను ఆద్యలు స్వాతంత్ర్యముఁ గలిగియుండిరి. వారిలోఁ బ్రబలులయినవారియభిప్రాయం బువలన నంతర్భాగము లనేకము లేర్పడెను. ఇందువలన మతభేదంబులకును మత వివాదములకును నార్యమతము పుట్టినిల్లుగ నుండెను. ఈయార్యమతముం దుండు వార లొకకాఖను విడిచి మఱియొకకాఖ నవలంబింపవచ్చును. దురన్నమును దినుటయు చుక్కన్యం గొనుటయు మాత్ర మీమతమునను గొప్పనిషేధములు.

బౌద్ధమత జైనమతము లార్యమతమునుండి చీలివచ్చినవే. ఇవి తొలుత హిందూమతసంస్కారులచే నిరూపింపఁబడిన శుద్ధజ్ఞానసంఘము లయియుండియుఁ గాలక్రమంబునఁ బుక్కిటిపురాణములతోఁ గూడియుండినను.

పరమతసహనం బవశ్యకర్తవ్యం బని యశోకధూజాని నిధించుట సామాన్యవిములయుం దేకీభవించుచుఁ గన్పించిరి. విజాతీయమతములు, ములయుం భేదించుచుండు హిందూమతకాఖల నుద్దేశించియే కాని కలహోత్సాహములును నిర్బంధకములును మతాంతరములును అయిన క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతముల నుద్దేశించి కాదు.

పైని నుదాహరింపఁబడిన బౌద్ధమత జైనమతములె కాక యాధరతఖండముం దక్కలంబున నింక ననేక భేదమతం మతకాఖలు. బులుకలవని చరిత్రలవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈ క్రింద నవి విశదీకరింపఁబడుచున్నవి.

పూర్వకాలంబున ననఁగా బౌద్ధయుగమునకుఁ బూర్వమే మతాచార్యులలోఁ గొందఱు మునులుగాను గొందఱు పరిమతాచార్యులు పరివ్రాజకులుగాను నుండిరి. మును లరణ్యముల వ్రాజకులు యం దాశ్రమములు కట్టుకొని తమ తమ కాఖా

ధర్మానుసారముగా జేదకాస్త్రధ్యయనాధ్యాపనాది వైదిక కర్తవ్యములను దమ
కాలంబుఁ గడపిరి. పరివ్రాజకులు మత బోధకులుగాఁ గాని మతవాద

కులుగాఁ గాని యుండి ప్రతివత్సరంబున

కాస్త్రబోధ. నెనిమిది లేక తొమ్మిది మాసములు దేశ

సంచారము చేసి ధర్మకాస్త్రము, వేదాంత

కాస్త్రము, ప్రకృతి కాస్త్రము మొదలయిన కాస్త్రముల యందు

కాస్త్రచర్చలను గావించుటయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గలవారైయుండిరి.

వీరిలోఁ గొందఱు కుతర్కవాదులుగాను బరవంచకులుగాను నుండినను

విశేషభాగము లోకాచార్యులుగను లోకోపకారులుగను బ్రవర్తించినందున

వీరియందుఁ బ్రజలధికగౌరవముఁ గలవారలై వారు మతచర్చలఁ జేసి వారి

వారి మతముల సిద్ధాంతకరించి స్థాపించుటకుఁ

సభామందిరములు. గొన్ని గ్రామములందు వారికొఱకు సభామంది

రములను గట్టించిరి. ఇట్టిమందిరము శ్రావస్తి

యందొకటి యున్నది. వైశాలినగరసమీపమందున్న మహారణ్యమునందొకటి

యున్నది. చంపకవనమందు నొకటి యున్నది. ఇంక నిట్టిమందిరము లనే

కము లున్నట్లు గన్పట్టును.

ఏజను లేగురువుయొక్కమత మవలంబించిరో వా రామతసంఘమువా

రని పిలువఁబడిరి. ఇట్లు బౌద్ధమతావలంబ

సామాజికులు. కులను శాక్యపుత్రసామాజికులనియు జైన

మత మవలంబించినవారిని నిర్మలింధు లనియు

వారిలోనె గొందఱిని అజీవకు లనియుఁ జేగ్కొనిరి. పాణిన్యాచార్యుల

వారు చేసినవ్యాకరణముయొక్క భాష్యమందు బ్రాహ్మణులలోఁ గర్తవ్యము

లని పాగాశరు లని యిరుతెగలవారుండినట్లు కన్పట్టును. వైది సదుపదఁబడిన

మునులలోఁ గాని పరివ్రాజకులలోఁ గాని మతభేదములును నందువలన